

”VIRKKAAMINEN ON AKKOJEN PUUHAA”

Sukupuoliroolit 1940–1950-lukujen sekä 2000-luvun lastenkirjoissa

Aino Lauhikari ja Laura Kosola

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö
Lapsi- ja nuorisotyö
Sosionomi (AMK)

2014

TIIVISTELMÄ

LAPIN AMMATTIKORKEAKOULU, Sosiaali-ala

Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyön tekijät:	Aino Lauhikari ja Laura Kosola
Opinnäytetyön nimi:	”Virkkaaminen on akkojen puuhaa” - Sukupuoliroolit 1940–1950-lukujen sekä 2000-luvun lastenkirjoissa
Sivuja:	49
Päiväys:	11.10.2014
Opinnäytetyön ohjaajat:	Sari Halttunen ja Päivi Tervasoff
<p>Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää mitä ovat sukupuoliroolit ja miten ne ovat muuttuneet 1940–1950-luvuilta 2000-luvulle. Tarkoituksena on myös tutkia, millaisia kyseisten vuosikymmenten lastenkirjat ovat ja miten sukupuoliroolit näkyvät niissä.</p> <p>Teoriataustassa käsitellään sukupuolta ja sukupuolirooleja, feminiinisyyttä ja maskuliinisuutta sekä jonkin verran sukupuolisensitiivisyyttä ja –neutraaliutta. Lisäksi käsitellään lastenkirjallisuutta ja siinä tapahtuneita muutoksia sekä sadun merkitystä lapselle.</p> <p>Opinnäytetyö on laadullinen eli kvalitatiivinen. Analyysimenetelmänä käytetään sisällönanalyysiä. Tutkittavana aineistona käytetään viittä lastenkirjaa sekä 1940–1950-luvuilta että 2000-luvulta. Kirjojen henkilöt tyypitellään lokeroihin heidän feminiinisten ja maskuliinisten piirteidensä perusteella.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksena selvisi eroja ja yhtäläisyyksiä vanhojen ja uusien kirjojen sukupuolirooleissa. Äidin rooli uusissa ja vanhoissa kirjoissa oli hyvin erilainen. Tämä oli naisten rooleista keskeisin huomio. Tyttöjen välillä ei ollut suurta eroa. Ainoastaan poikien pelastamat tytöt vanhoissa kirjoissa oli selkeä ero uusiin kirjoihin. Vanhojen kirjojen miehet olivat melko maskuliinisia ja perinteisessä miehen roolissa, kun taas uusissa miehet olivat enemmän feminiinisiä. Poikien välilläkin oli eroa. Vanhojen kirjojen pojat olivat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta maskuliinisia, kun taas uusissa pojista löytyi monenlaisissa rooleissa olevia henkilöitä.</p>	
Asiasanat: sukupuoliroolit, feminiinisyys, maskuliinisuus, lastenkirjallisuus	

ABSTRACT

LAPLAND UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, Social Services

Degree programme:	Degree programme in Social Services
Authors:	Aino Lauhikari and Laura Kosola
Thesis title:	“Crocheting is girls’ stuff” – Gender roles in children’s books in the 1940s–1950s and 2000s
Pages:	49
Date:	11.10.2014
Thesis instructors:	Sari Halttunen and Päivi Tervasoff
<p>The purpose of this thesis project was to investigate gender roles and how they have changed from the 1940s–1950s to the 2000s. The intent was also to examine the nature of children’s books during these decades and how gender roles are visible in them.</p> <p>As theoretical background we discuss gender and gender roles, feminineness and masculinity, and to some degree gender sensitivity and neutrality. We also cover children’s literature, changes in it, and the significance of stories for children.</p> <p>This thesis is qualitative. We approach the topic through content analysis. The material consists of five children’s books each from both the 1940s–1950s and the 2000s. We categorize the characters in the books on the basis of their feminine and masculine traits.</p> <p>We found both differences and similarities in gender roles in the old and new books. The role of the mother was very different in the new and old books. This was the main observation regarding women’s roles. There was not much difference between girls. The only big difference in the old books compared with the new was in girls being rescued by boys. Men were quite masculine and had traditional men’s roles in the old books, while in the new books they were more feminine. There were also differences between boys. In all except one case, boys in the old books were masculine, but in the new books boys had a variety of roles.</p>	
Key words: gender roles, feminineness, masculinity, children’s literature	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	7
2.1 Tutkimuskysymykset	7
2.2 Tutkimusmenetelmät.....	7
2.3 Sisällönanalyysi	8
2.4 Eettisyys	10
3 SUKUPUOLIROOLIT JA NIIDEN MUUTOKSET.....	11
3.1 Sukupuoli ja sukupuoliroolit.....	11
3.2 Femininiisyys ja maskuliinisuus	15
3.3 Sukupuolineutraalius ja sukupuolisensitiivisyys	17
3.4 Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo	18
4 LASTENKIRJALLISUUDEN MERKITYS JA SISÄLTÖ	22
4.1 Sadun merkitys lapselle.....	22
4.2 Lastenkirjallisuus 1940- ja 1950-luvuilla.....	23
4.3 Vuosituhannen vaihteen sadut.....	25
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	27
5.1 Lastenkirjat 1940–1950-luvuilta	27
5.2 Lastenkirjat 2000-luvulta	30
5.3 Opinnäytetyön vaiheet	33
6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	36
6.1 Tyypiesimerkit	36
6.2 Uusien ja vanhojen kirjojen vertailua	41
6.3 Yhteenveto	42
7 POHDINTA	46
LÄHTEET.....	48

1 JOHDANTO

Sadut ja tarinat välittävät kulttuurisia käsityksiä aikuisista ja lapsista sukupolvelta toiselle ja samalla ne liittyvät myös sukupuoleen. Vaikka tarinat ja sadut ovat yleensä kuvitteellisia vaikuttavat ne usein yllättävän perinteisiltä perheiden ja sukupuolen kuvauksessaan. Voidaan pohtia onko perinteisillä sukupuoliroolien kuvauksilla mitään merkitystä, kun kuitenkin tiedetään, että todellisuus on erilainen. Tarinoista ei tee huonoa tai hyvää vain se, miten hyvin ne todellisuutta kuvaavat. Mielikuvitusta ruokkii usein enemmän tarinan tapahtumat kuin se, että millainen on päähenkilö. Sadut ja tarinat antavan kuitenkin lapselle välineitä hahmottaa itseään, muita ihmisiä ja maailmaa. Kirjojen henkilöt antavat lapselle tietoa mikä on heille toivottavaa tai mahdollista ja mikä ei ole edes vaihtoehto. Esimerkiksi, jos isän rooli liitetään työssäkäyntiin ja äidin vain hoivaan ja kotona olemiseen, voivat tällaiset mallit tulla osaksi lapsen maailmankuvaa. (Naisasialiitto Unioni ry, hakupäivä 11.9.2014.)

Monelle meistä lastenkirjat ovat olleet tärkeä osa lapsuutta ja niistä vaikuttavimmat ovat jääneet pysyvästi mieleen. Lapset saavat lastenkirjoista materiaalia leikkeihinsä, ajatuksiinsa sekä mielikuvituksensa kehittämiseen. Mielestämme lapsille lukeminen on tärkeää ja siksi halusimme tehdä lastenkirjoihin liittyvän opinnäytetyön. Lisäksi meitä kiinnostavat sukupuoliroolit jotka ovat nykypäivänä paljon esillä. Päätimme yhdistää nämä kaksi kiinnostavaa aihetta ja alkaa rakentaa niistä opinnäytetyötä.

Sukupuolirooli voidaan määritellä yksilön tai yhteisön sosiaalisesti rakentamana käsityksenä biologiseen sukupuoleen kuuluvista erilaisista ominaisuuksista, esimerkiksi ulkonäköön ja käyttäytymiseen liittyvät ihanteet ja olettamukset. (Jankama 2004, 18.) Sukupuoli määrittää yhteiskunnassamme monia asioita aina poikien ja tyttöjen kasvatuksesta miesten ja naisten ammatteihin. Sukupuoli ei kuitenkaan saisi olla esteenä, jos esimerkiksi poika olisikin kiinnostunut nukkeleikeistä tai tyttö autoleikeistä. Sukupuoli korostuu kasvatuksen käytännöissä sekä arkisissa tilanteissa ja ihan huomaamattakin kasvatuksessa tuetaan usein poikamaisuutta ja tyttömäisyyttä. Sukupuolittuneet käytännöt ovat perinteisiä ajatuksia siitä, kuinka pojan tai tytön tulisi käyttäytyä. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 9.)

Analysoimme siis opinnäytetyössämme lastenkirjoissa esiintyviä sukupuolirooleja. Valitsimme opinnäytetyöhömme lastenkirjoja 1940–1950-luvuilta ja 2000-luvulta.

Valitsimme kyseiset vuosikymmenet, koska halusimme selvittää miten sukupuoliroolit ovat pitemmällä aikavälillä muuttuneet lastenkirjoissa. Otimme sekä 1940- että 1950-luvut, koska ne yhdistettiin monissa lähteissä yhdeksi aikakaudeksi eli sotien jälkeisiksi vuosikymmeniksi.

Valitsemamme kirjat 1940–1950-luvuilta ovat Tove Janssonin kirjoittama Muumipeikko ja pyrstötähti (1946), Yrjö Kokon Pessi ja Illusia (1944), Marjatta Kurenniemen Kuinka-Kum-Maa on kaikkialla (1954), Aila Meriluodon Pommorommo (1956) sekä Oiva Paloheimon Tirlittan (1953). Valitsimme 2000-luvun kirjoiksi Aino Havukaisen ja Sami Toivosen kirjoittaman Tatu ja Patu Helsingissä (2003), Mauri Kunnaksen Ujo Elvis (2003), Tuula Kallioniemen Salapoliisi Konsta (2008), Sinikka Nopolan ja Tiina Nopolan Risto Räppääjä ja Kuuluisa Kamilla (2009) sekä Timo Parvelan Ella ja jättipotti (2009).

Opinnäytetyömme koostuu valitsemamme tutkimusmenetelmän ja -kysymysten avaamisesta, teoriataustasta, lastenkirjoista tehdyistä analyyseista, tutkimustuloksista ja opinnäytetyön prosessin kuvaamisesta. Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen ja käytämme tutkimusmenetelmänä sisällönanalyysejä. Tarkoituksenamme on selvittää mitä sukupuoliroolit yleensäkin ovat, miten ne näkyvät lastenkirjoissa ja miten ne ovat muuttuneet 1940–1950-luvuilta 2000-luvulle. Teoriataustan muodostamme internet- ja kirjalähteistä. Keskeisimpiä käsitteitä opinnäytetyössämme on sukupuoliroolit, feminiinisyys ja maskuliinisuus. Lisäksi käsittelemme sukupuolta, sukupuolisensitiivisyyttä ja -neutraaliutta, sadun merkitystä lapselle sekä lastenkirjallisuutta ja siinä tapahtuneita muutoksia. Analyysissa muun muassa tyypitellämme ja vertailemme lastenkirjojen henkilöitä.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tutkimuskysymykset

Haemme opinnäytetyössämme vastausta siihen miten sukupuoliroolit ovat muuttuneet lastenkirjoissa. Selvitämme myös mitä sukupuoliroolit yleensäkin ovat ja millaisia ne ovat olleet 1940–1950-luvuilla ja 2000-luvulla. Tarkoituksenamme on saada opinnäytetyömme lukijat miettimään mitä lapsille luetaan ja millainen kuva sukupuolirooleista lapsille syntyy kirjojen välityksellä. Yleensä ottaen kirjat ovat iso osa lapsen elämää ja ne vaikuttavat lapseen monella tavalla. Varmaan moni vanhempi tai muu kasvattaja ei ole tullut ajatelleeksi sen tarkemmin lastenkirjojen sisältöä.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää vastaukset näihin kysymyksiin:

Mitä ovat sukupuoliroolit ja miten ne ovat muuttuneet 1940–1950-luvuilta 2000-luvulle?

Millaisia 1940–1950-lukujen sekä 2000-luvun lastenkirjat ovat ja miten sukupuoliroolit näkyvät niissä?

Etsimme vastausta näihin kysymyksiin perehtymällä sukupuoleen, sukupuolirooleihin ja niissä tapahtuneisiin muutoksiin 1940–1950-luvuilta 2000-luvulle. Käsittelemme myös feminiinisyttä ja maskuliinisuutta, sekä tutustumme lastenkirjallisuuteen ja sen historiaan. Tähän teoretietoon pohjautuen tutkimme valitsemissamme 1940–1950-lukujen sekä 2000-luvun lastenkirjoissa olevia sukupuolirooleja.

2.2 Tutkimusmenetelmät

Toteutamme opinnäytetyömme kvalitatiivisena eli laadullisena opinnäytetyönä. Laadullisessa tutkimuksessa hankitaan kokonaisvaltaista tietoa ja luotetaan enemmän omiin havaintoihin kuin mittausvälineillä kerättyyn tietoon. Lähtökohtana ei ole minkään teorian testaaminen vaan aineistoa tarkastellaan monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan

tarkoituksenmukaisesti eikä käyttäen satunnaisotoksen menetelmää. Tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 1997, 160.) Laadullinen aineisto tarkoittaa pelkistetysti aineistoa joka on kirjoitettu tekstimuodossa. Teksti on voinut syntyä tutkijasta riippumatta, esimerkkinä päiväkirjat tai muuta tarkoitusta varten luotu kuvallinen tai kirjallinen aineisto. Teksti on myös voinut syntyä tutkijasta riippuen esimerkiksi haastatteluna tai havainnointina. (Eskola & Suoranta 2003, 15.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tärkeää nähdä asioita yhteyksissä muuhun, eikä yksittäisinä muusta irrallisina tiedonmuruina. On myös oleellista miettiä miksi jokin asia on sellainen kuin se on ja mitkä asiat vaikuttavat siihen. (Bailey & Hennink & Hutter 2011, 16.)

Tyypillisesti opinnäytetyön tekijä miettii, että minkä kokoinen aineisto on tutkittavaksi sopivan kokoinen. Tähän ei ole suoraa vastausta, aineistona voi olla yksi tapaus tai joukko yksittäisiä tapauksia. Tarkoituksena ei ole löytää tilastollisia säännönmukaisuuksia tai keskimääräisiä yhteyksiä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta. Siinä aineistosta päätelmiä ei tehdä yleistettävyyttä ajatellen. Ajatuksena on kuitenkin, että tutkimalla yksittäistä tapausta tarpeeksi tarkasti, voidaan saada näkyviin se mikä on merkittävää ja se mikä voi toistua kun tarkastelee ilmiötä yleisellä tasolla. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 1997, 174–177.) Selvitämme opinnäytetyössämme mahdollisia lastenkirjoissa tapahtuneita sukupuoliroolien muutoksia analysoimalla viisi kirjaa molemmilta ajanjaksoilta. Ajattelimme, että tämä määrä on riittävä tarpeeksi kattavan kuvan saamiseksi näiden ajanjaksojen kirjoista. Meillä ei kuitenkaan ole tarkoitus saada aikaan tilastollisia säännönmukaisia tai kaikkiin kirjoihin yleistettäviä sääntöjä. Kirjoista kaksi on kuvakirjoja, muissa kuvien osuus on pieni tai kuvia ei ole ollenkaan. Analysoimme kirjoista sekä kuvat että tekstin.

2.3 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä joka sopii käytettäväksi kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Sen avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. (Sarajärvi & Tuomi 2002, 93.) Sisällönanalyysi on tekstianalyysia jolla etsitään tekstin merkityksiä ja pyritään saamaan tutkittava ilmiö kuvatuksi yleisessä ja tiivistetyssä

muodossa (Sarajärvi & Tuomi 2002, 105–106). Se on väline, jonka avulla voidaan tuottaa uusia näkemyksiä, uutta tietoa sekä tuoda esiin piileviä tosiasioita. Aineistona voi olla melkein mitä tahansa, kunhan se on yhteydessä tutkittavaan ilmiöön ja sitä voidaan havainnoida, koota ja analysoida. Sisällönanalyysin täytyy olla objektiivista eli sen jokainen vaihe tähtää vastauksen saamiseen ennalta asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Se on systemaattista toimintaa, mikä merkitsee että aineistoa joka ei ole tutkijan hypoteesin mukaista, ei myöskään voi jättää pois analyysistä. Sen tulee tähdätä myös yleistettävyyteen eli analyysin on tukeuduttava teoriaan ja sillä täytyy olla teoreettista relevanssia eli mielekkyyttä. (Anttila 1998, hakupäivä 11.9.2014.)

Laadullisen aineiston sisällönanalyysissä on neljä vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa päätetään mikä aineistossa kiinnostaa ja rajataan aihe tarkasti. Toisessa vaiheessa käydään aineisto läpi ja merkitään asiat jotka liittyvät aiheeseen, kaikki muu jätetään pois. Merkityt asiat kerätään yhteen ja erotetaan muusta aineistosta. Kolmannessa vaiheessa aineisto luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään. Luokittelua pidetään aineiston järjestämisen yksinkertaisimpana muotona. Yksinkertaisimmillaan aineistosta määritellään luokkia jonka jälkeen lasketaan kuinka monesti kukin luokka esiintyy aineistossa. Teemoittelu voi olla luokittelun kaltaista, mutta painotuksena on se mitä eri teemoista on sanottu. Tyypittelyssä ryhmitetään aineisto tietyiksi tyypeiksi. Neljännessä sisällönanalyysin vaiheessa kirjoitetaan yhteenveto. Tämän jaottelun rungon on kehittänyt Jyväskylän yliopiston filosofian laitoksen tutkija Timo Laine. (Sarajärvi & Tuomi 2002, 93–95.)

Valitsimme sisällönanalyysin opinnäytetyömme aineiston analyysimenetelmäksi. Analyysin toteutamme tyypittelemällä. Tyypittelyssä kiteytetään tutkimusaineistosta sille tyypillisiä ja toistuvia ominaisuuksia, merkityksiä tai tapahtumakulkuja. Aineisto pyritään yleistämään ja yksinkertaistamaan havainnollisiin tyyppeihin analyysin avulla. Analyysissä voidaan muodostaa aineiston avulla tyyppikuvauksia. (Jyväskylän yliopisto, hakupäivä 28.8.2014.) Nämä aineistosta ryhmitellyt tyypit tyypillistävät ja tiivistävät ja niihin sisällytetään sellaista mitä ei ole yksittäisessä vastauksessa. Tyypit kuvaavat parhaimmillaan aineistoa sekä laajasti, että mielenkiintoisesti, mutta myös taloudellisesti. Tyypittely edellyttää jonkinlaista tarinajoukon jäsentämistä eli toisin sanoen teemoittelu. (Eskola & Suoranta 2003, 181.) Kokoamme tutkimiemme kirjojen henkilöistä tyyppiesimerkkejä jotka kuvaavat erilaisia kirjoissa esiintyviä sukupuolirooleihin liittyviä ryhmiä.

2.4 Eettisyys

Tutkimus koostuu useista pienistä ja isoista kysymyksistä. Näihin kaikkiin kysymyksiin ei ole kattavaa ja aukotonta säännöstöä ja sen takia tutkijan on itse ratkaistava ne. Jos tutkija tunnistaa ongelmakohdat, jotka liittyvät eettisiin kysymyksiin, niin todennäköisesti hän myös tekee tutkimusta joka on eettisesti asiallista. Tutkimus sisältää paljon erilaisia päätöksiä ja tutkijan etiikka joutuu useita kertoja koetukselle tutkimuksen aikana. (Eskola & Suoranta 2003, 52.)

Tutkimuksen perinteisesti hyväksytyt kriteerit ovat luotettavuus, arvovapaus, objektiivisuus, arvioitavuus ja kriittisyys. Nämä eivät kuitenkaan riitä takaamaan, että tutkija noudattaa työssään hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimuksen eettisyys on paljon enemmän ja vaativampaa kuin vain puhtaasti tieteellisyyden kriteerien täyttämistä. Eettisyys jakautuu monenlaisiin eri näkökulmiin. Tiedon intressin etiikka on tutkimuksen eettisyyden lähtökohtana ja se sisältää valinnan tutkimuksen aiheesta, aiheen teoreettisen ankkuroinnin, tutkimuskysymysten asettamisen sekä tutkimuksen rajaukset. Seuraava vaihe tutkimusprosessissa on tiedon hankkimisen etiikka johon sisältyy tutkijan suhde tutkimuskohteeseen ja tutkimusjoukkoon sekä aineiston hankkimisen toteutus sen eri vaiheineen. Kolmas vaihe on tiedon tulkitsemisen etiikka ja siihen liittyvät analyysivalinnat sekä analyysin toteuttaminen. Kolmanteen vaiheeseen kuuluvat myös tulosten tulkinnat ja käsitteellistäminen sekä niiden esittämisen muotoileminen. (Pohjola 2007, 11–12.)

Tutkimuksen uskottavuus ja eettiset ratkaisut joita tutkija tekee tutkimuksen aikana, liittyvät tiukasti yhteen. Tutkimuksen uskottavuus syntyy silloin, kun tutkija noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Loukkauksia jotka liittyvät hyvään tieteelliseen käytäntöön, ovat esimerkiksi vähättely toisten tutkijoiden osuudesta julkaisuissa, aikaisempiin tutkimuksiin puutteellisesti viittaaminen, käytettävien menetelmien tai tutkimustulosten huolimaton raportointi, tulosten puutteellinen säilyttäminen ja kirjaaminen tai samojen tulosten julkaiseminen useampaan kertaan näennäisesti uusina. Tieteellisellä vilpillä tarkoitetaan luvattomasti lainattujen, vääristeltyjen tai sepitettyjen havaintojen ja tulosten omina esittämistä. (Sarajärvi & Tuomi 2002, 129–130.)

3 SUKUPUOLIROOLIT JA NIIDEN MUUTOKSET

3.1 Sukupuoli ja sukupuoliroolit

Lapset havaitsevat jo kaksivuotiaina sukupuolten välisiä fyysisiä eroja. Pian tämän jälkeen he alkavat liittää erilaisia ominaisuuksia ja käyttäytymispiirteitä sukupuoliin. Näin he alkavat ensimmäistä kertaa muodostaa kuvaa sukupuolirooleista. Sukupuoli-identiteetti on käsitteenä laajempi. Se tarkoittaa, että ihmiselle muodostuu pysyvä kokemus siitä, että on poika tai tyttö ja kasvaa mieheksi tai naiseksi. Psykodynaamisen näkemykseen perustuvan teorian mukaan lapsi eri vaiheiden jälkeen samaistuu siihen vanhempaansa, joka on samaa sukupuolta hänen kanssaan ja ottaa tämän esikuvakseen. Vastakkaista sukupuolta olevan vanhemman ihailu on myös tärkeä lapsen sukupuoli-identiteetille sillä se antaa lapselle tunteen sukupuolensa tärkeydestä. Sosiaalista oppimista korostava teoria on toinen sukupuoli-identiteetin kehittymistä selittävä teoria. Se tähdentää että muu ympäristö ja vanhemmat vahvistavat tytöissä ja pojissa keskenään erilaisia ominaisuuksia. Pojille sallitaan esimerkiksi avoimemmin kilpailuhalu, kun taas tytöiltä odotetaan enemmän kykyä neuvotella ja joustaa. Näin vanhemmat ohjaavat jo varhain kasvamista tytöksi ja pojaksi sekä vahvistavat usein huomaamattaan yleisesti hyväksytyinä pidettyjä sukupuoliominaisuuksia. (Anttila & Eronen & Kallio & Kanninen & Kauppinen & Paavilainen & Salo 2005, 93–94.)

Käsitykset, mallit ja määrittelyt jotka liittyvät sukupuoleen, luodaan jo varhaislapsuudessa kotona, sukulaisten ja ystävien luona, päiväkodissa, harrastuksissa ja kerhoissa. Ajatukset siitä millaisia tytöt ja pojat ovat, ovat läsnä arjen tilanteissa. Sukupuoli tuottaa oletuksen ja mielikuvan siitä millainen pojan tai tytön kuuluisi olla. Ihan pienestä lapsesta asti ihminen alkaa matkia näkemäänsä toimintaa ja kuulemaansa puhetta seuratessaan lähellä olevien henkilöiden tekemisiä ja sanomisia. Sukupuoli on yksi luokittelun peruste, kun aikuisia tai lapsia jaetaan erilaisiin ryhmiin. Lapsen syntyessä vanhemmat yleensä ensimmäiseksi haluavat tietää lapsensa sukupuolen, jos sitä ei ole aikaisemmin kysytty ultraäänikuvauksessa. Monet asiat kuten vaatteet, lelut, satukirjat ja laululeikit jakautuvat sukupuolen mukaan tyttöjen ja poikien toiminnoiksi ja tavaroiksi. Sukupuolistereotyyppiset toiminta- ja ajattelutavat jotka ovat kulttuurille ominaisia, ilmenevät lapsen elämässä monin eri tavoin aina aikuisikään saakka. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 15.)

Meidän kulttuurissamme kuvittelemme, että tiedämme jo etukäteen, miten lapsi tulee ilmaisemaan ja kokemaan sukupuoltaan ja jos nämä odotukset eivät toteudu, hämmennymme. Lapset ovat vastaanottavia ja avoimia uusia asioita kohtaan, mutta aikuisten ei ole välttämättä helppo puhua sukupuolen moninaisuudesta lapselle. Näin on sen vuoksi, että monesti meidät on kasvatettu siten, että emme näkisi itsessämme ja toisissamme sukupuolen monimuotoisuutta. Aikuisen hämmennys voi tarttua lapsiin. Kasvattajien toiminta voi saada eri tavalla kasvavan ja kehittyvän lapsen luulemaan, että hänen kokemansa on sellaista, ettei siitä saa puhua, eikä sellaista saisi olla olemassa. Sensitiiviset kasvatuskäytännöt, avoimuus ja puheeksi ottaminen voivat olla suojaavia tekijöitä lapsen kehityksessä. Jokainen aikuinen voi keksiä tapoja joilla voisi tukea tällaisten ”poikatyttöjen” ja ”tyttöpoikien” hyvinvointia. (Huuska & Karvinen 2012, 33.) Poikatyttö käsite on hyväksytty ja yleinen, kun taas tyttöpoika on huomattavasti vieraampi. Olisi tärkeää, että jokainen lapsi löytäisi tarinoiden ja satujen maailmasta myönteisiä samastumiskohteita. (Naisialiitto Unioni ry, hakupäivä 11.9.2014.)

Käsitykset ja mallit siitä millaisia tyttöjen ja poikien tulisi olla, voivat olla hämmentäviä esimerkiksi tällaisille ”poikatyöille” ja ”tyttöpojille”. Siksi on tärkeää huomioida lapsen tarpeet. Esimerkiksi lastenkirjoissa voi esiintyä hyvin perinteisiä sukupuolirooleja jolloin niitä on hyvä tarvittaessa selittää lapselle. Jokainen lapsi on erilainen ja tarvitsee erilaista tukea kehityksessään. Lasten erilaisuuden huomioiminen lisää lasten hyvinvointia ja auttaa heitä oman sukupuoli identiteetin löytämisessä. Vanhempien olisi tärkeää muistaa, että on monta tapaa kasvaa naiseksi tai mieheksi ja olla nainen tai mies. Jos lapsella on esimerkiksi sellaisia piirteitä, jotka vanhemmat liittäisivät enemmän toisen sukupuolen luonteenpiirteisiin, kuten ujous pojalla, niiden hyväksymättömyys voi aiheuttaa lapselle vaikeuksia hyväksyä niitä itse ja tätä kautta ongelmia hyväksyä itseään ja tulla sinuiksi itsensä kanssa.

Heteronormatiivinen ajattelutapa on järjestelmä jonka ovat luoneet ihmiset ja yhteisöt, sen lähtökohdaksi on biologisen sukupuolen määrittely. Sukupuolijärjestelmän eli systeemin on luoneet yhteisöt ja sitä pitävät yllä yhteiskunnan toimijat tuottamalla sukupuolen mukaan tehtäviä jakoja ja rooleja. Sukupuoliroolit ovat naisista ja miehistä, tytöistä ja pojista muodostettuja kaavamaisia käsityksiä. Naisten ja miesten erilaiset roolit tulevat näkyviin selkeästi esimerkiksi työelämässä, jossa työtehtävät ovat jakautuneet miesten tekniikan alan töihin ja naisten hoiva alan töihin.

Sukupuolijärjestelmä pitää yllä tällaista sukupuoliroolijakoa joka on hyvin stereotyyppistä ajattelua. Tällaista ajattelua voidaan kutsua sukupuolistereotyyppiaksi. Naispuolisista ja miespuolisista henkilöistä muodostetaan yleistettäviä oletuksia siitä mitä he osaavat ja miten he toimivat. Sukupuolistereotyyppiset ajattelumallit vaikuttavat siihen millaisia harrastuksia lapsi valitsee sekä nuorten ja aikuisten valintoihin työelämässä ja koulutuksessa. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 23.)

Monissa tutkimissamme lastenkirjoissa henkilöillä on erilaisia ammatteja. Vähemmän niitä on 1940–1950-lukujen kirjoissa ja ne jakautuvat aika selvästi sukupuoliroolien mukaan. Naisten harjoittamia ammatteja kirjoissa on sairaanhoitaja ja myyjä kun taas miesten poliisi, lääkäri, professori, merimies, kirjailija ja sirkustirehtööri. Lisäksi yhteisenä ammattina naisilla ja miehillä on pariskunnan toimiminen maanviljelijöinä. Ammatit jakautuivat 2000-luvun kirjoissa tasaisemmin miesten ja naisten välillä ja heillä on paljon samoja ammatteja, esimerkiksi urheilija, myyjä, poliisi, opettaja ja kansanedustaja. Kirjoissa olevista naisten ammasteista lastenhoitaja ja keittäjä ovat usein feminiineiksi luokiteltuja ammatteja, kun taas rehtori liitetään maskuliiniseksi ammatiksi. Naisten ammasteista sijoitusneuvoja, opas, pysäköinninvalvoja ja laulunopettaja ovat ammatteja joita ei yleensä liitetä kumpaankaan. Miesten ammasteista mekaanikko, rakennus- ja korjausmies, maalari, insinööri, liikemies vahtimestari, tulennielijä yhdistetään yleensä maskuliiniseksi ammateiksi. Puutarhuri, postinkantaja, tatuoiija, hammasteknikko ja optikko eivät kuulu selkeästi kumpaankaan, kun taas nukketeatterinpitäjä voitaisiin ajatella feminiininä ammattina.

Usein vanhemmat ja muut kasvattajat eivät tule ajatelleeksi, että kasvattavatko he lapsiaan perinteisten sukupuoliroolien mukaisesti vai eivät. Toiset kasvattajat voivat tiedostaa tämän asian ja olla kuitenkin sitä mieltä, että tällaiset perinteiset sukupuolirooleihin liittyvät asiat esimerkiksi lelujen tai vaatteiden jakautuminen sukupuolen mukaan on hyvä asia. Kasvattajien olisi tärkeä kuitenkin muistaa, että vaikka oma mielipide sukupuolirooleihin liittyen olisi mikä tahansa, lapsen omille mielenkiinnon kohteille on annettava tilaa.

Sukupuolten välillä on biologisia eroja. Esimerkiksi miehet ovat yleensä luonnostaan fyysisesti naisia vahvempia ja on mahdotonta, että mies synnyttäisi tai imettäisi lapsia. Tällaisien asioiden huomioiminen esimerkiksi kotitöiden jakamisessa helpottaa arkea. On kuitenkin hyvä, että sukupuolirooleista on alettu puhua ja nykyisin on esimerkiksi

hyväksytympää ja tavallisempaa, että nainen työskentelee perinteisesti miesten alaksi luokitellulla alalla ja päinvastoin. Nykyään on myös vaihtoehto, että perheen isä jää koti-isäksi ja äiti lähteekin työelämään. Vaikkakaan se ei ole kovin yleistä ja varmaan edelleen se herättää huomiota ja erilaisia mielipiteitä. Kuitenkin se on olemassa oleva vaihtoehto, joka jättää tilan perinteisten sukupuoliroolien vastaiselle työnjaolle ja näin vahvistaa tasa-arvoa.

Hallitus on tehnyt uuden ehdotuksen kotihoidon tuen jakamisesta tasan vanhemmille niin, ettei toinen vanhempi saa käyttää sitä kokonaan, vaan kummallekin on oma puolikkaansa. Jos toinen ei omaa hoitovapaatansa käytä, ei se jää toisellekaan vaan vain puolet koko hoitovapaasta tulee käytettyä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014. Hakupäivä 4.9.2014.) Vaikka tämän tarkoituksena on nostaa tasa-arvoa ja samalla muuttaa sukupuoliroolien mukaista työnjakoa, tapa ei kuulosta toimivalta. Jo nykyisellään on mahdollisuus käyttää hoitovapaata niin, että se jakautuu perheen haluamalla tavalla. On parempi, että ihmisillä on mahdollisuus itse valita miten he jakavat kotinsa työt. Toiset toimivat enemmän, toiset vähemmän perinteisten sukupuoliroolien mukaisesti. Niin kauan kun he saavat itse tehdä päätöksensä ja ovat tyytyväisiä niihin, ei niissä mielestämme ole mitään väärää. Jos jotkut haluavat elää hyvinkin perinteisten sukupuoliroolien mukaisesti, se sopii heille ja he ovat onnellisia, miksi heidän perheessään niitä pitäisi muuttaa? Tärkeää on tietenkin muistaa jättää tilaa lapsille kasvaa erilaisiksi myös sukupuoliroolien osalta.

Systemaattisia temperamenttieroja ei ole tyttöjen ja poikien välillä. Joitakin yksittäisiä eroja on löydetty, mutta niiden tulokset ovat pitävien johtopäätösten tekemiseen liian hajanaisia. Vaikka temperamentti- ja piirteissä tyttöjen ja poikien välillä ei ole merkittäviä eroja, yhteiskunnan rooli- ja odotukset ovat erilaisia. Tyttöjen ja poikien käytökseen kohdistetaan erilaisia odotuksia ja tämä saa samat temperamentti- ja piirteet tytöillä ja pojilla näyttämään erilaisilta. Aktiivista poikaa ajatellaan reippaaksi ja rohkeaksi, kun taas tytöillä sama käytös saatetaan tulkita hyökkäävyydeksi. Tulkinnan lisäksi piirteiden hyväksyminen on kiinni siitä, kummalla sukupuolella piirteet esiintyvät. Samat piirteet voivat olla toisilla negatiivisia ja toisilla hyväksytyjä ilman mitään rationaalista perustaa, joka sopii nykyaikaan. Esimerkiksi ujous on tytöillä hyväksyttävämpää, sitä saatetaan pitää jopa viehättävänä ja naisellisena, kun taas pojilla sitä on monesti vaikeampi hyväksyä. Kulttuuriset odotukset ja arvostukset saavat aikaan sen, että

tytöillä ja pojilla samat temperamentti- ja persoonallisuuspiirteet johtavat erilaiseen sosiaaliseen kehitykseen. (Keltikangas-Järvinen 2004, 203–204.)

Tutkimistamme kirjoista vain 2000-luvun kirjoissa esiintyi kolme ujoa poikaa ja yksi ujo mies. Ujo Elvis – kirjan Eppu, on arka ja hiljainen mies. Epulla on univalta, hän pitää kalastuksesta ja on hyvä laulamaan, mutta pelkää kuollakseen esiintymistä. Risto Rappääjä ja kuuluisa Kamilla – kirjan Risto on temperamenttinen, herkkä, ujo ja kiltti poika. Salapoliisi Konsta – kirjan Jan on hiljainen, pieni ja pelokas poika, joka on kuitenkin Konstan seurassa vilkas ja kekseliäs. Kirjassa on myös Kasper, hiljainen ja huomaamaton poika, joka menee hämilleen kun joutuu keskipisteeksi. Kirjoissa henkilöillä ei ole vaikea hyväksyä poikien ujoutta, vaan heidät hyväksytään ja heistä pidetään sellaisena kuin he ovat. Tytöistä kolme kuvataan jollain tavalla ujoksi. He ovat kaikki Salapoliisi Konsta – kirjan henkilöitä ja heidät kuvataan vain pienessä sivuroolissa. 1940–1950-lukujen kirjoissa taas yhtäkään henkilöä ei kuvata ujoksi.

3.2 Feminiinisyys ja maskuliinisuus

Feminiinisyys ja maskuliinisuus ovat käsitteitä jotka liittyvät sukupuolen määrittelyyn. Perinteisen ajattelutavan mukaan esimerkiksi auton huoltaminen ja nikkarointi ovat maskuliinista tekemistä, kun taas lasten ja kodin hoitaminen ovat feminiinistä tekemistä. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 24.) Aggressiivisesti kantaa ottava ja itseään esiintuova nainen ajatellaan monesti vaikeaksi tyyppiä, kun taas samalla tavalla käyttäytyvä mies mielletään voimakastahtoiseksi (Dunderfelt 1996, 88). Kulttuurissamme käyttäytyminen ja oleminen näyttävät feminiinisenä tai maskuliinisenä ilmeenä, eleenä tai tekona. Feminiinisyys ja maskuliinisuus ovat kulttuurisia tyynejä, merkkejä ja eleitä. Sukupuolisuutta ei voida jakaa selkeästi vastakkaisiin feminiiniseen ja maskuliiniseen, koska niiden rajat ovat häilyvät. Jokaisella tytöllä, naisella, pojalla ja miehellä on eri määrä miehisyttä ja naisellisuutta. Jokaisella ihmisellä on myös yksilöllinen tapa määrittellä naisellisuutta ja miehisyttä. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 24.) Feminiinisuuden ja maskuliinisuuden yhdistelmä muodostaa yksilössä tasapainon. Nämä piirteet ovat toisilla ainakin osittain tiedostettuja, toisilla hyvinkin tiedostamattomia. Mallit eivät myöskään määrää, miten elämää täytyy elää ja sukupuolisuuteen suhtautua, vaan kokonaisuuteen kuuluu paljon muutakin. (Dunderfelt 1996, 147–148.)

Feminiinisyyteen ja maskuliinisuuteen liitetään erilaisia asioita, esimerkiksi käyttäytymiseen tai luonteeseen liitettäviä piirteitä. Kokosimme eri lähteistä muutamia feminiinisyyttä ja maskuliinisuutta kuvaavia sanoja (Kuvio 1 ja 2). Jos ajatellaan, että feminiiniset piirteet kuuluvat naisille ja maskuliiniset miehille, mielestämme osa piirteistä ei anna nykyaikaan sopivaa kuvaa. Esimerkiksi hiljaista ja heikkoa naista on pidetty ennen naisellisena mutta nykyään niitä ei ainakaan niin vahvasti liitetä naisellisuuteen. Olisi tärkeää muistaa, että jokaisella on sekä feminiinisiä että maskuliinisiä piirteitä, eikä voida sanoa että naiset ovat feminiinisiä ja miehet maskuliinisiä.

hoivaaminen	vetäytyminen	auttavainen
heikkous	hiljainen	kaunis
yhteistyökyky	käytännöllisyys	vaaleanpunainen
prinsessasatu	ystävällisyys	kokonaisuus
monta asiaa kerrallaan	kaoottisuus	rajallinen
yhteisöllisyys	alistuva	sisäinen
tilannekohtaisuus	lämmin	ei älyllinen
subjektiivisuus	mukautuvaisuus	päämäärä kokeilun kautta
kehollisuus	elämän arki	spontaani
tunteellisuus	riippuvaisuus	ymmärtäväinen

Kuvio 1. Feminiinisiä piirteitä (Dunderfelt 1996, 7, 18, 26, 36, 46, 128; Jarasto & Sinervo 1998, 131; Jokinen 2000, 207, 210; Lehtonen 1995, 26; Ylitapio-Mäntylä 2012, 25.)

tekninen osaaminen	aggressiivinen	rohkeus
puheliias	komea	reipas
itsenäinen	teoreettinen	sininen
autorata	tehtäväkeskeinen	yksi asia kerrallaan
kilpailu	päätäväinen	järjestys
itsehillintä	valta	rationaalinen
aktiivinen	objektiivinen	kunnianhimoinen
objektiivisuus	älyllisyys	itseensä luottava
järki	fyysinen voima	hallitseva
perheen elättäminen	menestyminen	johdonmukainen

Kuvio 2. Maskuliinisia piirteitä (Dunderfelt 1996, 7, 18, 26, 36, 46, 128; Jarasto & Sinervo 1998, 131; Jokinen 2000, 207, 210; Lehtonen 1995, 26; Ylitapio-Mäntylä 2012, 25)

3.3 Sukupuolineutraalius ja sukupuolisensitiivisyys

Käsite sukupuolineutraali on ollut esillä suomalaisessa politiikassa viime aikoina, keskustelun alla kun on ollut samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioliitto-oikeus. Käytettäessä sukupuolineutraalia ajattelua lasten kasvatuksessa, johtaa se siihen, että sukupuolta ei oteta ollenkaan huomioon. Neutraali määrittyy samankaltaisena toimintatapana ja tasaisuutena ihmisten erilaisuudesta huolimatta. Sukupuolineutraali kasvatusta jättää lasten erot huomioimatta. Tällainen sukupuolineutraalius ei takaa, että kasvatusta olisi tasa-arvoista vaan voi estää huomioimasta tai huomaamasta kasvatuksen sukupuolittuneita käytäntöjä. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 25.)

Ihmisen ikä, sukupuoli, kansalaisuus tai ihmisen ulkoiset ominaisuudet tai mikään muu eroavaisuus ei saa aiheuttaa eriarvoisuutta. Erojen huomioiminen ja huomaaminen on sensitiivisyyttä eli ihmisellä on herkkyyttä huomata kuulla ja nähdä asioita monelta kannalta. Taito tarkastella sukupuolta sosiaalisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta biologisen näkökulman lisäksi, on sukupuolisensitiivisyyttä. Sukupuolisensitiivisellä kasvattajalla on taitoa huomata omat ja toisten kasvattajien sukupuolittuneet käytännöt.

(Ylitapio-Mäntylä 2012, 26.) Sukupuolisensitiivinen kasvatus tarkoittaa herkkyyttä ottaa huomioon sukupuolen erilaiset vaikutukset lapsen kasvussa. Sukupuolisensitiivisessä työssä tunnistetaan erilaisia poikana ja tyttönä olemisen tapoja, mutta niitä ei vahvisteta kyseenalaistamatta. Työotteessa pyritään avaamaan, purkamaan ja laajentamaan sukupuolirooleja ja sukupuolittuneita käyttäytymismalleja. (Suomen Setlementtiliitto ry 2011–2013, hakupäivä 27.5.2014.)

3.4 Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo

Vaikka perheissä usein tehdään kodin askareita sen mukaan kuka sattuu olemaan paikalla tai kenellä on aikaa niihin, vaikuttaa silti tehtävien jakautumiseen monet muutkin asiat. Näistä yksi on sukupuoli. Nykyään miesten ja naisten odotetaan osallistuvan lasten hoitoon, toimeentulon hankkimiseen sekä kodin ylläpitämiseen tasapuolisesti. Sukupuolirooleihin liittyvät asenteet ovat vapautuneet sekä käsitykset kummallekin sukupuolelle sopivista toimintavaihtoehdoista ja tehtävistä ovat moninaistuneet. Sekä naisten että miesten on mahdollista yhdistää perhe ja ansiotyö. Yhteiskunta on myös muuttunut, maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa kotona tehtävä työ ja palkkatyö eivät olleet samalla tavalla toisistaan erkaantuneita kuten nyky-yhteiskunnassa. Kaikki työ, joka tapahtui kodin piirissä, edisti perheen toimeentuloa, eli työnjakoa sukupuolten välillä ei leimannut jako palkalliseen ja palkattomaan työhön. Nykypäivänä palkkatyötä tehdään enimmäkseen kodin ulkopuolella eivätkä kotona tehtävät työt kuten kotityöt tai lasten- ja vanhustenhoito näy perheen tuotantona. (Miettinen 2008, 9.)

Anneli Miettisen Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo – tutkimus selvittää nykypäivän suomalaisten pariskuntien kotitöiden jakamista ja tämän yhteyttä koulutukseen, palkkatyöhön, elämäntilanteeseen ja asenteisiin. Aineisto huomioi sekä perinteiset ”miesten työt” kuten auton huollon ja pihatyöt että ”naisten työt” kuten tiskaamisen ja pyykinpesun. Miettinen osoittaa, että kotityöt jakautuvat nykyään tasaisemmin miesten ja naisten kesken osittain siksi, koska naiset ovat vähentäneet kotitöidensä määrää. Tutkimuksen tulokset ovat yllättäviä ja usein vastoin totuttuja oletuksia. Asennemuutos pelkästään ei riitä takaamaan tasa-arvoista kotitöiden jakamista. Kotitöiden jakaminen ei

ole haaste pelkästään miehille, koska nuorten naisten vastuu perinteisten miesten töiden tekemisestä ei ole sekään kasvanut juuri lainkaan. (Rotkirch 2008, 5.)

Varhain opitut käsitykset siitä miten työtehtävät jakautuvat sukupuolten välillä ja mitä mieheltä ja naiselta odotetaan, heijastuvat elämässä tuleviin valintoihin. Väestöliiton väestöntutkimuslaitoksen tekemän perhebarometrin mukaan tytöt osallistuvat jo melko nuorena kotitöiden tekemiseen poikia enemmän. (Paajanen 2001, 80). Käytöseroja poikien ja tyttöjen välillä voi osaltaan selittää sukupuolen mukaiset taipumukset, mutta ympäröivä kulttuuri ohjaa myös poikia ja tyttöjä valitsemaan käyttäytymismuotoja jotka sopivat sukupuolelle. (Miettinen 2008, 30.) Naisten ansiotyössä käymisen yleistymisen sekä koulutustason kohoamisen on ajateltu vaikuttavan siihen, että kotona tehdyt kotityöt tasaantuvat sukupuolten välillä. Tutkimuksen mukaan perheen ja työelämän muutoksista huolimatta oli suomalaisilla naisilla päävastuu kotona tehtävästä palkattomasta työstä 2000-luvulle tultaessa. Kotitaloudesta riippuen käyttivät naiset lähes 1.3–2.0-kertaisen ajan kotitöihin, verrattuna miehiin. Miehistä eniten kotitöihin aikaa käyttivät työttömät, pienten lasten isät ja omakotitalossa asuvat. (Miettinen 2008, 137–138.)

Parin viime vuosikymmenen kuluessa kodin tehtävien jakautuminen ”naisten tehtäviin” ja ”miesten tehtäviin” näyttäisi tutkimuksen mukaan pysyneen melko muuttumattomana vaikka pientä tasaantumista on ehkä tapahtunut. Kodin huolto-, kunnostus- ja korjaustyöt kuuluvat miesten töihin edelleen ja siivous, aterioista huolehtiminen sekä vaatehuolto naisten töihin. Pihan ja puutarhan hoito sekä ostoksilla käyminen ja asiointi näyttävät jakautuvan melko tasan kummallekin sukupuolelle. Lastenhoidon primärihoitotehtävät kuten syöttäminen ja vaipan vaihtaminen näyttävät kuuluvan naiselle. Tasapuolisemmin miehet osallistuvat lasten kanssa leikkimiseen sekä lasten kanssa tehtäviin muihin toimiin. (Miettinen 2008, 91.)

Sotien jälkeen naisten ja miesten rooleja alettiin rakentaa uudelleen, paikoin hyvin radikaalistikin. Toistaiseksi on käsitelty enemmän sitä miten naisten tehtävät ovat muuttuneet, miehiin on yhdistetty lähinnä sotatraumojen kantaminen ja kova työnteko. Ennen talvisotaa, sotien aikana ja sotien jälkeisinä jälleenrakennuksen vuosina normin mukainen ja ihanteellinen perhe oli ydinperhe jonka muodostivat äiti, isä ja lapset. Isän tehtävä oli elättää perheensä minkä vuoksi miehillä palkka samoista työtehtävistä oli parempi kuin naisilla. Äidin tehtävänä oli lapsien synnyttäminen ja kasvattaminen.

Äidin tehtävänä oli myös pitää huolta kodista, jotta aviomies ja lapset olisivat siellä onnellisia ja perhe olisi tasapainoinen ja ehjä. (Hytönen & Rantanen 2013, 160.)

Naisjärjestöjen tavoitteena oli ollut 1800-luvun loppupuolelta lähtien naisten ja miesten roolien erillään pitäminen sekä naisten ja miesten tehtävien näkeminen merkityksellisinä yhteiskunnan kannalta. Tämä ihanne jota myöhemmin on kutsuttu jopa kotikultiksi eli keskiluokkaisissa naistenlehdissä sekä naisten neuvontaan ja valistukseen keskittyvien järjestöjen puhetavoissa. Kotikeskeinen perheidylli oli monen työläisnaisenkin tavoite, mutta aina ei arki mahdollistanut tällaista ihannetta. Usein myös äidin oli käytävä töissä, jolloin kodin hoitamiseen ei jäänyt paljoa aikaa ja voimia. Lapset viettivät aikaa keskenään kadulla ja kotona. Viisikymmenluvun mittaan kotikultti alkoi säröillä yhä pahemmin. Yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten myötä myös perheiden olosuhteet muuttuivat. Sodan jälkeisinä vuosina perheenjäsenten väliset suhteet olivat koetuksella, sodasta palanneilla miehillä oli haavoja ja vammoja niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. Usein mies oli lapsille vieras ja uudelleen tutustuminen ei ollut aina helppoa. Mies saattoi myös vaimosta tuntua vieraalta ja avioerot yleistyivätkin sodan jälkeisinä vuosina. (Hytönen & Rantanen 2013, 160.)

Samaan aikaan kuitenkin syntyivät suuret ikäluokat. Sodan jäljiltä yksinhuoltajia oli paljon, aviottomia lapsia syntyi myös sodan loppupuolella tavallista enemmän. Naiset toimivat monesti kuin yksinhuoltajat, koska usein miesten työt veivät heidät pois pitkiksi ajoiksi perheen luota. Perheenemännän täytyi säästää aikaa, rahaa ja omia voimiaan. Erilaiset arjen apuvälineet auttoivat naisia kantamaan kaksoistaakkaansa eli ansiotyön ja perheen hoitamisen yhdistämisen. Yhä useampi perheenäiti lähti ansiotyöhön viimeistään silloin kun lapset aloittivat koulun. Palkkatyöammatit joissa naiset työskentelivät, monipuolistuivat. Kotimarkkinateollisuuden alat ja tekstiiliteollisuus pysyivät vakaina naisten työllistäjinä, mutta esimerkiksi palvelualoille syntyi uusia ammatteja. Hyvinvointivaltion kehittyvät palvelut työllistivät naisia terveydenhuollon ammatteihin sekä palveluihin ja opetukseen. (Hytönen & Rantanen 2013, 161.)

Lapsia oli Suomessa 1950-luvulla enemmän kuin koskaan sitä ennen ja toistaiseksi sen jälkeen. Siksi sitä voidaankin kutsua lasten vuosikymmeneksi. (Hytönen & Rantanen 2013, 17.) Näiden suurten ikäluokkien saavuttaessa kouluikänsä 1950-luvun alussa alkoi koulut täyttyä lapsista. Kansakoulun perustehtävänä oli opettaa perussivistystä, tapoja,

säästäväisyyttä, ahkeruutta ja käytännöllisiä elämäntaitoja. Tyttöjen opetuksessa painottui kotitalousoppi, mutta poikien ominaisuuksille katsottiin sopivan paremmin esimerkiksi matematiikka ja tekniset kädentaidot. Sukupuolet eroteltiin toisistaan välillä muutoinkin kuin vain oppisisällöissä. Esimerkiksi eräässä kansakoulussa tytöt ja pojat olivat samassa luokassa vain ensimmäiset kaksi luokkaa. Sukupuolten konkreettinen erottelu väheni 1960-luvun mittaan, mutta käsitykset lasten sukupuolen mukaan määrittävistä erilaisista ominaisuuksista olivat edelleen vahvoja. Koulun välitunteihin kuuluivat erilaiset pihaleikit. Osaan peleistä ja leikeistä osallistuivat sekä pojat että tytöt, mutta usein leikit jakautuivat poikien ja tyttöjen leikkeihin lasten epävirallisten normien mukaisesti. Tavallisesti pojat pelasivat vauhdikkaita pelejä ja tytöt hyppivät ruutua tai narua. (Hytönen 2013, 44–46.)

Tutkimissamme 2000-luvun lastenkirjoissa isän ja äidin roolia kuvataan hyvin vähän. Kotielämä on isossa osassa tarinaa ainoastaan Risto Räppääjä ja kuuluisa Kamilla – kirjassa. Äidin ja isän roolia siellä ei kuitenkaan ole, sillä Risto asuu tätinsä Rauhan kanssa kahdestaan. Yksi mainittava esimerkki äidin ja isän rooleista on Ella ja jättipotti – kirjassa kun oppilaiden äidit eivät ehtineet vanhempainiltaan, koska heidän täytyi tehdä jouluvalmisteluja. Siksi vain lasten isät olivat siellä. Sen sijaan 1940–1950-lukujen kirjoissa isän ja äidin rooleja sekä ”miesten” ja ”naisten” töitä kuvataan paljon. ”Miesten töihin” kirjoissa kuuluu muun muassa halkojen hakkaaminen, erilaiset korjaustyöt ja rakentaminen. ”Naisten töihin” taas kuuluu esimerkiksi ruuan laittaminen, ompeleminen, lasten hoivaaminen ja siivoaminen.

4 LASTENKIRJALLISUUDEN MERKITYS JA SISÄLTÖ

4.1 Sadun merkitys lapselle

Sadut rikastuttavat monella tapaa lasten elämää. Ne ovat iso osa lastenkulttuuria ja niiden yhdessä lukeminen on hyvä tapa viettää aikaa yhdessä. (Kemppinen 2003, 1.) Lasta ei tarvitse suojella liikaa erilaisilta saduissa ilmeneviltä tunteilta jos hänen oma tunne-elämänsä on tasapainossa. Erilaisista tunteista, kuten surusta tai jännityksestä kuuleminen rikastuttaa lapsen omaa tunne-elämää. Saduissa pahuus on yleensä konkreettista, esimerkiksi oman edun tavoittelua tai pelkuruutta ja paha saa palkkansa. Hyvyys taas ilmenee usein elämän kunnioittamisena. Kun hyvyys ja pahuus esiintyvät näin konkreettisina, niitä on sadun avulla helpompi ymmärtää ja käsitellä. (Kemppinen 2003, 74–76.)

Lastenkirjoissa näkyy myös erilaiset sukupuoliroolien mukaiset käyttäytymistapaodotukset. Yleensä naiset ja tytöt ovat kirjoissa enemmän hoivaajia ja ymmärtäjiä, kun taas pojat kuvataan toimijoina ja kokijoina. (Kemppinen 2003, 76.) Tarinoiden ja satujen avulla lasta sosiaalistetaan osaksi yhteisöä sekä sen sääntöjä ja normeja. Se, miten kirjoissa sukupuolta kuvataan teksteissä ja kuvissa, vaikuttaa siihen mitä sukupuolesta ajatellaan. (Naisasialiitto Unioni ry, hakupäivä 11.9.2014.) Kirjojen avulla lapsi voi käsitellä vaikeita tunteita tai asioita sekä opetella asettumaan toisen asemaan. Tammi Oppimateriaalien vt. johtaja Sanna Lukander sanoo lukemisella olevan merkitystä kielen oppimiseen ja kehitykseen. Lisäksi hän painottaa lukemisen olevan tunne-elämys ja nautinto. (Yle 2010, Hakupäivä 10.9.2014.)

Sadut opettavat tulkitsemaan asioita ja satujen avulla lapsi kykenee käsittelemään elämään kuuluvia tunteita ja haasteita. Tällaisia ovat esimerkiksi itsenäistymisen kipu, kuolema, rakkaus, viha, mustasukkaisuus, pelko ja rohkeus. Sadut kehittävät myös lapsen mielikuvitusta. Lukeminen aikuisen kanssa yhdessä, antaa lapselle ja aikuiselle yhteistä aikaa ja mahdollisuuden keskustella kirjasta ja sen synnyttämistä ajatuksista heti kun ne nousevat mieleen. (Kemppinen 2003, 1, 81–82.) Nykyajan lapsilla on monesti vaikeuksia keskittymisessä ja lapsille lukeminen onkin hyväksi, koska se kasvattaa keskittymiskykyä. Lukeminen vaikuttaa ajatteluun ja kehittää ymmärtävää

lukutaitoa. Sen tukee myös esimerkiksi vuorovaikutustaitoja ja sen avulla voi omaksua kulttuuria. (Yle 2010, Hakupäivä 10.9.2014.)

Kuvakirjojen tärkeä osa on niiden visuaalisuus. Vaikka lapsi ei osaisikaan lukea, hän voi katsella kirjojen kuvia. Kuvituksen avulla voikin tukea tai rikkoa tarinan perinteisyyttä. Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa – tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa -hanke teki vierailun kirjaston lastenosastolle ja teki havainnon, että kotimaisissa kirjoissa ja käännöskirjoissa molemmissa on sekä perinteisiä että rajoja ylittäviä tarinoita. Hanke teki mielenkiintoisen havainnon, lähes kaikissa möröistä, kummituksista, peikoista ja lohikäärmeistä kertovissa kirjoissa päähenkilönä oli poika, vaikka tällaiset aiheet koskettavat sekä tyttöjä että poikia. Perinteisiä sukupuolirooleja rikkoviakin tarinoita toki on. Räväköistä ja seikkailullisista tytöistä löytyy useitakin kirjoja, mutta herkistä pojista vähemmän. Myös moninaiset perheet kuten avioero-, adoptio- ja uusperheet esiintyvät nykyään lastenkirjoissa. (Naisasialiitto Unioni ry, hakupäivä 11.9.2014.)

4.2 Lastenkirjallisuus 1940- ja 1950-luvuilla

Suomalainen satukirjallisuus modernisoitui 1940- ja 1950-luvuilla. Modernisoitumiseen johtivat toisen maailmansodan aikaansaama maailmankuvan sekä lapsikuvan muutokset, kansainväliset ensisijaisesti anglosaksiset vaikutteet ja aikuiskirjallisuuden modernismi. (Suojala 2001, 40.) Anglosaksinen nonsense tyylinen satu eli leikillistä tehoa sanavalinnoillaan tavoitteleva, perinteisen sadun opetussisällöistä ja kaavoista irrottautunut satu rantautui hitaasti Suomeen. Sen mukana Suomalaiseen satuun tuli hilpeämpiä ja vallattomampia säikeitä jotka antoivat satuun humoristista väljyyttä. (Lappalainen 1979, 158.)

Suomen kirjallisuushistoriassa on 1940-lukua pidetty anniltaan köyhänä. Sotavuodet vaikuttivat julkaisukynnykseen niin, ettei kaunokirjalliseen tasoon kiinnitetty juurikaan huomiota ja ajanjakso synnytti paljon tilapäiskirjailijoita. Käydyt sodat sekä niitä seuranneet murrosvuodet ravistelivat vanhentuneita arvoasetelmia. Modernia keskustelua lasten- ja nuortenkirjallisuuden sisällöstä, merkityksestä ja tavoitteista viriteltiin 1940-luvulla. Tällöin lasten lukemiseen suhtauduttiin Suomessa vielä melko

holhoavasti. Sen haluttiin sisältävän ajanmukaista tiukkaa moraalialia ja tähtäävän tiettyihin elämänarvoihin, kuten rehellisyyteen, työteliäisyyteen, isänmaanrakkauteen ja hurskauteen. Vuonna 1946 lasten- ja nuortenkirjailijat ja muut alalla toimivat asiantuntijat järjestäytyivät Nuorten Kirja ry:ksi ja vuonna 1947 perustettiin Topelius-palkinto. Näiden avulla kirjailijoiden itsetunto alkoi kohota. Vuosina 1945–1949 syntyneet suuret ikäluokat toivat kirjailijoille uusia haasteita. Lukijoita riitti, alan julkinen arvostus oli nousussa ja ympäri Eurooppaa levisi kiinnostus lasten ja nuorten lukemiseen. (Heikkilä-Halttunen 2003, 166–167.)

Moniin keskeisiin kustantamoihin (Otava, WSOY, Valistus), jotka julkaisivat lasten- ja nuortenkirjallisuutta, perustettiin erillinen lasten- ja nuortenkirjaosasto 1950-luvulla. Lapset ja nuoret alettiin mieltää erillisryhmäksi, jolla on omat erityistarpeet. Lapsille ei haluttu kirjoittaa enää ylhäältä alaspäin holhoavasti, vaan korostettiin lapsen mielikuvitusta ja vastustettiin kaavamaisuutta. Erikseen tyttö- ja poikalukijoille kohdistettujen kirjojen kirjoittaminen näkyi selkeästi 1950-luvulla perustetuissa kustantajasarjoissa. (Heikkilä-Halttunen 2003, 167–171.)

Kriisiaikoina kirjallisuuden elinvoimaa punnitaan parhaiten, sillä vaikeina aikoina luovien harrastusten kysyntä ja merkitys yhteiskunnassa kasvaa. Osaltaan tämä selittää, miksi 1940- ja 1950-luku synnyttivät niin monta lasten- ja nuortenkirjaklassikkoa. Monet lasten- ja nuortenkirjat onnistuivat kuvaamaan tärkeitä yhteisökokemuksia ja ne toimivat näin kansakunnan muistina. Mielikuvituksen varaan kirjoitetuista lastenkirjoista löytyy monesti sellaisia ajassa säilyviä tunnetiloja, vivahteita ja elämänviisauksia, jotka puhuttelevat lukijoita eri aikoina. Lastenkirjan pysyvyyteen vaikuttavat yhtäaikaisesti lapsilukijat, vanhemmat ja kirjallinen eliitti, joiden hyvän kirjan kriteerit ovat harvoin samoja. Kun näiden kaikkien kolmen maut käyvät yksiin, saattaa syntyä sukupolvesta toiseen säilyviä klassikoita. (Heikkilä-Halttunen 2003, 169.)

Modernismi valtasi lisää elintilaa 1950-luvulla ja oli erityisen suojeleminen uusille virikkeille. Monet ennestään tunnetut aikuistenkirjailijat innostuivat lastenkirjallisuudesta ja kirjoittivat kokeellista lastenkirjallisuutta. Heidät otettiin hyvin vastaan ja heidän roolinsa lasten- ja nuortenkirjallisuuden kuvan kiillotuksessa muodostui isoksi ja kauaskantoiseksi. Lastenkirjallisuudesta tuli kiinnostava, trendikäs ja aikuisenkin makuun riittävän monipuolinen kirjallisuuden alue. Kaikkineen 1940- ja 1950-luku oli

kuitenkin vielä lyhyiden ja opettavaisten satujen aikaa. (Heikkilä-Halttunen 2003, 170–172.)

Tutkimissamme 1940–1950-lukujen kirjoissa yhteistä kaikissa on se, että tarinoissa on mielikuvituksellisia hahmoja ja tapahtumia. Esimerkiksi Tirlittan – kirjassa Tirlittanin taskusta löytyy koko ajan lisää rahaa, vaikka Tirlittan ei ole laittanut sinne kuin yhden kolikon. Kuinka-kum-maa on kaikkialla – kirjassa Pau ajautuu maahan, jossa kaikki on kaksiolotteista. Pau myös piirtää itse uuden hahmon, joka herää eloon. Lisäksi useassa tutkimassamme kirjassa eläimet ja kasvit osaavat puhua.

4.3 Vuosituhannen vaihteen sadut

Vuosituhanen vaihteessa lastenkirjojen teemoja olivat muun muassa helppolukuisuus ja realismi. Lapsille tehtiin isotekstisiä, pienikokoisia kirjoja, joissa on paljon kuvia ja niistä puhuttiin helppolukuisina kirjoina eikä lastenromaaneina tai aapisikäisten kirjoina kuten aiemmin. Lapsi valtasi pääosan sadusta kasvatusihanteiden ja -tavoitteiden muuttuessa ja kasvattava aikuinen jäi taka-alalle. Vuosituhannen vaihteen lastenkirjojen selvimmät tuntomerkit ovat realismi ja huumori. Monesti koti tai perhe, joka voi olla hyvin monenlainen, on myös keskiössä. Kirjoissa käsitellään kipeitäkin kotiin ja perheeseen liittyviä asioita ja ongelmia usein huumorin sävyttämänä. (Karjalainen 2001, 56–59.)

Lapsen elämänpiiri oli 2000-luvulla yleensä laajempi ja vauhdikkaampi kuin esimerkiksi 1950-luvulla kasvaneilla lapsilla. Tämä näkyi myös lastenkirjallisuudessa, joissa juoni toisinaan eteni nopeasti ja sadun henkilöt saattoivat liikkua maapallon eri osissa tai avaruudessa asti. Monissa 2000-luvun saduissa ei ole enää niin selkeää absoluuttista hyvää ja paha kuin vanhemmissa lastenkirjoissa. (Kemppinen 2003, 75.) Vuosituhannen vaihteessa kiihtynyt yhteiskunnan monikulttuuristuminen ja väestörakenteen muutokset näkyivät lasten arjessa ja myös Suomessa julkaistussa lastenkirjallisuudessa. Monikulttuuristuminen on pääosin lähempänä lapsia kuin aikuisia, sillä uudet väestöryhmät ovat vähemmän edustettuina monilla työpaikoilla kuin päiväkodeissa ja kouluissa. Lastenkirjallisuuden avulla voi tukea maahanmuuttajien kotoutumista ja suomen kielen oppimista. Lastenkirjallisuuteen

onkin tullut enemmän monikulttuurisuutta käsitteleviä aiheita, mutta niille olisi nykyistään enemmän kysyntää. (Rastas 2013, 7-11.)

Opinnäytetyötä varten lukemistamme 2000-luvulla kirjoitetuista kirjoista voi löytää sen aikakauden kirjoille tyypillisiä piirteitä. Kaikissa uudemmissa kirjoissa huumori on tärkeässä osassa. Kirjoissa on myös monenlaisia perheitä ja osassa niistä kerrotaan tarkemmin, kun taas osa ei käsittele paljoakaan perheitä vaan keskittyy lähinnä lapseen ja hänen kavereihinsa. Esimerkiksi Risto Rappääjä ja kuuluisa Kamilla – kirjan Risto asuu kahdestaan Rauha-tätinsä kanssa. Monikulttuurisuutta käsiteltiin ainoastaan Salapoliisi Konsta – kirjassa, jossa mainittiin huivipäisen Jasminin erottuvan joukosta ihonvärinsä ja asusteidensa vuoksi.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

5.1 Lastenkirjat 1940–1950-luvuilta

Yrjö Kokon kirjoittama Pessi ja Illusia on satu, jonka tapahtumapaikkana on metsä ja yleensäkin luonto. Se kertoo sota-aikana eläneestä Illusia nimisestä keijusta, Pessi nimisestä peikosta ja heidän elämässään mukana olevista eläimistä. Illusia tulee sateenkaarelta maahan, Pessi tutustuttaa Illusian metsään ja sen eläimiin. Illusia huomaa, että elämä maan päällä on erilaista kuin hän on ajatellut. Sateenkaari häipyä näkyvistä eikä tule enää takaisin ja siksi Illusia ei löydä takaisin kotiin. Lopulta Ristilukki puree Illusialta siivet poikki ja siinä menee hänen viimeinenkin mahdollisuutensa päästä kotiin. Pessi ja Illusia elävät metsässä yhdessä ja pohtivat miten Illusia selviää talven metsässä, kun hänellä ei ole turkkia kuten Pessillä. Talven lähestyessä ystävät kuitenkin auttavat heitä rakentamaan lämpimän talvipesän. Keväällä Pessille ja Illusialle syntyy lapsi, joka on siivetön ja karvaton uusi ihminen.

Kirjassa on selkeät siihen aikaan sopivat sukupuoliroolit, jotka näkyvät melkein kaikkien eläinten käyttäytymisessä, reaktioissa, ajatuksissa ja toimintatavoissa, sekä siinä miten heitä kuvataan. Selkeästi sukupuoliroolien sisään rakennettujen henkilöiden lisäksi kirjassa on monia oletuksia tai toteamuksia, joista sukupuoliroolit paistavat läpi. Kirjassa naiset laittavat hiuksiaan, ovat tavallisesti huumorintajuttomia, haluavat naimisiin ja ovat sen suhteen taikauskaisia. Lisäksi naisia vaivaa jos he kuulevat puoliksi lausutun salaisuuden. Laihat naiset näyttävät kirjan mukaan pojalta ja naisten kuuluu tehdä miehensä onnelliseksi. Naiset hellivät niitä, jota säälivät ja kaikki lapset tarvitsevat äitinsä lämpöä. Kirjassa sanotaan myös, että isät huomaavat harvoin äitien uusia pukuja ja äidit pahastuvat siitä. Myös sellainen nousi esiin, että tiukoissa tilanteissa naispuoliset eläimet itkivät ja punastelivat, mutta koko kirjan aikana yksikään mies ei niitä tehnyt.

Tove Janssonin Muumipeikko ja pyrstötähti – kirja kertoo muumien elämästä muumilaaksossa ja siitä, kun pyrstötähti lähestyy maata. Piisamirotta tulee yöllä muumitaloon, koska on kova myrsky ja hänen kotinsa on tuhoutunut. Hän on sitä mieltä, että jotain kummallista on tulossa. Aamuun mennessä myrsky on lakannut ja kaikkialla on harmaata. Muumipeikko ja Nipsu lähtevät lautalla kohti Yksinäisiä vuoria

ja siellä sijaitsevaa tähtitornia ja siellä he saavat kuulla pyrstötähdestä, joka törmää maahan muutaman päivän kulutta. Kiireesti kolmikko lähtee kohti muumilaaksoa varoittamaan muita. Matkalla Muumipeikko pelastaa Niiskuneidin, joka yhdessä veljensä Niiskun kanssa liittyy seuraan. Muumipeikon syntymäpäivänä he viimein saapuvat muumilaaksoon ja koko porukka pakenee pyrstötähteä luolaan. Pyrstötähti ei onneksi iskeydy kokonaan maahan vaan sipaisee sitä vain vähän ja kaikki pelastuvat.

Tarinasta löytyy paljon erilaisia piirteitä miehen ja naisen perinteisistä sukupuolirooleista. Naiset ovat lämpöisiä ja huolehtivaisia ja he tekevät kotityöt. Miehet ovat rohkeita sekä ritarillisia ja he osaavat rakentaa ja korjata. Tarinasta löytyy myös poikkeavia piirteitä perinteisistä sukupuolirooleista kuten se, että Hemuli käyttää hametta, vaikka yleensä ajatellaan, että hameita käyttävät naiset.

Oiva Paloheimon Tirlittan - kirja kertoo pienestä orpotyöstä, joka etsii kotia ja onnea maailmalla pelkässä unipuvussa. Tirlittanin kotiin iskee salama ja kaikki perheenjäsenet sinkoavat eri suuntaan. Tirlittan itse lentää kanavaan, ui rannalle, luulee että muut ovat kuolleet ja lähtee isänsä okariino kinalossaan maailmalle. Hän kulkee sydän itkien ja rähisten, pitäen ainoana turvanaan Taivaan isää. Matkallaan Tirlittan soittelee okariinoa ja ilmaisee sen avulla tunteitaan. Hän menee torille, jossa nälkäisenä varastaa tomaatin ja joutuu vankilaan. Vankilassa Tirlittan säikähtää ukkosta, pakenee ikkunasta ja jatkaa matkaansa. Tirlittan etsii itselleen kotia, mutta hänet lähetetään joka paikasta pois. Sitten hän löytää sydämellisen sairaan rouvan, joka palkkaa hänet piiiaksi. Rouvan talo kuitenkin palaa ja Tirlittan lähtee kaupunkiin ja pestautuu sirkukseen. Sirkuksessa tyttö loukkaantuu esiintyessään, joutuu sairaalaan ja lopulta saa perheensä takaisin, kun he tulevat häntä katsomaan.

Kirjan henkilöistä lähes kaikki ovat perinteisten sukupuoliroolien mukaisia miehiä ja naisia. Suurin osa naisista on äidillisiä, huolehtivaisia ja tunteellisia kun taas moniin miehiin liitetään maskuliiniset ammatit, kuten poliisi tai maatilan isäntä ja luonteenpiirteiksi vahvuus. Toisaalta monet miehet ovat kirjassa kilttejä, joka liitetään feminiiniseksi piirteeksi. Tirlittan itse on toisissa asioissa hyvinkin perinteinen tyttö, toisissa toimii enemmän perinteisen pojan roolin mukaisesti. Kaksi kirjan naista kuitenkin poikkeaa täysin perinteisistä sukupuolirooleista. He ovat kovia naisia ja kohtelevat Tirlittania armottomasti ja kylmästi. Henkilöiden lisäksi sukupuoliroolit näkyvät muutenkin kirjassa. Kirjassa naiset myös saattavat itkeä ja pyörtyillä, kun taas

samassa tilanteessa miehet "katsovat silmät täynnä tuskaa" ja saavat hengitysvaikeuksia

Marjatta Kurenniemen kirjoittama kirja *Kuinka-Kum-Maa* on kaikkialla, kertoo Pau-pojasta joka on sairaana ja joutuu makaamaan sängyssään. Hän ajautuu mielikuvitukselliseen seikkailuun, jossa huoneessa olevat asiat kuten esimerkiksi lamppu, tapetit ja saranat muuttuvat eläviksi kaksiulotteisiksi hahmoiksi. Pau tapaa Prinsessa Lilaloon ja heistä tulee ystäviä, Lilaloo tutustuttaa Paun *Kuinka-Kum*-maahan ja siellä eläviin hahmoihin. Pausta kehkeytyy nokkela salapoliisi ja yhdessä Lilaloon kanssa hän ratkoo kadonneiden tavaroiden arvoitusta. Lopulta Lilalookin katoaa ja Pau joutuu piirtämään hänelle Prinssi Hassun-Hauskan, joka sitten pelastaa Lilaloon ilkeän rosvojoukon kynsistä.

Tässä kirjassa perinteisien sukupuoliroolien piirteitä löytyy esimerkiksi Paun äidin ja isän rooleista. Äidillä on perinteinen äidin rooli eli hän huolehtii ja hoivaa. Isä taas on vähän esillä tarinassa eikä hänen kerrota osallistuvan mihinkään kodin töihin. Paulla on melko perinteinen pojan rooli. Hän on innostunut ja reipas eikä aikaile tarttua tilaisuuteen päästäkseen seikkailemaan. Lilaloota on kuvattu toisaalta melko perinteisen tytön roolin omaavaksi sieväksi ja siroksi tyköksi, mutta toisaalta hänellä on perinteisestä roolista poikkeavia piirteitä kuten uljaus ja rohkeus.

Aila Meriluodon Pommorommo – kirja kertoo viisivuotiaista kaksosista, Tytistä ja Matista sekä heidän kesästä isovanhempien luona. Tytti ja Matti yrittävät koko kesän selvittää, mistä löytäisi Pommorommon ja mikä se oikeastaan on. He kyselevät apua kaikilta ympäriltään olevilta, muun muassa SE:ltä ja Iso Paksu – nimiseltä siililtä. Tytti ja Matti retkeilevät SE:n kanssa, viettävät aikaa mummolassa mummin, ukin, Riikka-tädin ja Lassi-enon kanssa. Lasten kesä on seikkailua, iloa ja hurjaa mielikuvitusta täynnä ja välillä Pommorommo tekee heille jekkuja ja kummallisia juttuja, jotka ovat joskus pelottaviakin. Kerran Tytti ja Matti aikovat lähteä kotiinsa ja eksyvät suolle. Sieltä heidät kuitenkin haetaan takaisin mummolaan. Kesän lopussa lapset löytävät lopulta Pommorommon, joka on karannut jonkun kirjan sivuilta. Se mikä Pommorommo on, jää kirjassa vähän epäselväksi.

Kirjan kaikki henkilöt ovat enemmän tai vähemmän perinteisten sukupuoliroolien mukaisia. Kirjassa naiset siivoavat, laittavat ruokaa ja miehet tekevät ulkona kaikenlaisia pihatöitä. Ainoa poikkeus ruoanlaitossa on se, että Ukki Urhoollinen keittää

toisinaan itselleen juolukkasoppaa. Tämänkin hän tekee siksi, ettei kukaan muu siitä syö, eikä siksi suostu sitä tekemäänkään. Sukupuoliroolit näkyvät myös siinä, kun kaksosten Lassi-eno tulee matkalta ja tuo Tytille tuliaisiksi nukun, Matille auton ja Riikalle huivin.

5.2 Lastenkirjat 2000-luvulta

Mauri Kunnaksen Ujo Elvis - kirja kertoo Tassulan kaupungissa järjestettävistä kesämarkkinoista. Kirjassa Tassulan kaupunki valmistautuu markkinoihin ja kaupungin bändi yrittää etsiä itselleen solistia. Siihen suositellaan Eppua, kaupungin postinjakajaa, joka on kuitenkin arka mies ja kuullessaan tästä piiloutuu bändin jäseniltä. Aikansa bändi etsii Eppua, mutta luovuttaa viimein ja päättää esiintyä ilman solistia. Eppua harmittaa oma arkuus, sillä hän tietää itsekin olevansa hyvä laulaja. Lopulta Eppu päättää esiintyä pukeutuneena ihailemakseen Elvikseksi. Hän saapuu paikalle viime hetkellä, esiintyy ja pakenee heti esiintymisen jälkeen. Hänen laulustaan pidetään kovasti ja Eppu on hyvin tyytyväinen itseensä. Kirjassa on melko vähän sukupuolirooleihin liitettäviä kuvauksia. Oikeastaan ainoat asiat mitä kirjasta saimme irti sukupuolirooleihin liittyen, on päähenkilö Eppu sekä erilaiset ammatit joita kirjassa esiintyi.

Salapoliisi Konsta on Tuula Kallioniemen kirjoittama lastenkirja, joka käsittelee nykypäivän lasten elämää koulussa ja vapaa-ajalla. Kirja kertoo kolmasluokkalaisten Konstan elämästä sen iloineen ja suruineen. Kirjassa kuvaillaan enimmäkseen Konstan ja hänen kavereidensa touhuja. Konsta päättää ryhtyä salapoliisiksi, kun kotona ja koulussa katoaa tavaroita kummallisesti. Konsta tarvitsee kuitenkin jonkun avustajaksi ja Jan, joka on pieni ja hiljainen poika lähtee Konstan mukaan. Salapoliisina oleminen alkaa muuttua aina vain jännittävämmäksi, kun Konsta saa kirjeitä BIG X:ltä. Lopulta Konstalla alkaa pelottaa liikaa ja hän päättää lopettaa salapoliisin työn. Kun joululoma alkaa Konstalle selviää, että BIG X onkin Jan.

Löysimme pari kohtaa kirjasta, jotka liittyvät jollain tapaa sukupuolirooleihin. Esimerkiksi yksi poika Konstan luokalta julisti, että ”virkkaaminen on akkojen puuhaa”. Toisessa kohdassa Konstan luokkatoveri Eetu tanssi balettia eikä kehdannut kertoa siitä

kavereilleen. Kirjassa tytöistä ja pojista molemmista löytyy sekä ujoja ja hiljaisia että rohkeita ja äänekkäitä henkilöitä sekä siltä väliltä olevia henkilöitä.

Timo Parvelan kirjoittama kirja *Ella ja jättipotti*, kertoo toista luokkaa käyvistä Ellatyttöistä. Ellan lisäksi kirjassa kuvataan enimmäkseen hänen luokkatovereitaan sekä opettajaa ja hänen vaimoaan. Ella tovereineen löytää lottokupongin, mutta se katoaa ennen kuin he ovat saaneet lunastettua kupongissa olevaa voittoa. Lapset päättävät etsiä syyllisen. Etsiessään kuponkia lapset ajautuvat mitä erilaisimpiin tilanteisiin. Lottokuponki onkin varmassa tallessa Ellalla ja Pate järjestää voitolla mahtavan joulujuhlan.

Kirjasta ei mielestämme ole löydettävissä kovin vahvoja sukupuolirooleja, tyttöjä kuvataan kuitenkin järkevämmiksi kuin poikia. Kirjassa jokaisella pojalla on jokin vahva piirre, yksi on itkupilli, toinen riitapukari, kolmas viisas ja neljäs vähän yksinkertainen. Pojista on siis luonteenpiirteet ja roolit selkeämmin löydettävissä kuin tytöistä ja he ovat keskenään todella erilaisia. Tyttöjen roolien voisi ajatella olevan enemmän perinteisiin sukupuolirooleihin kallistuvia, koska he ovat käytännöllisiä ja järkeviä. Tyttöjä ei ole kuvailtu tarinassa niin tarkkaan kuin poikia.

Sinikka Nopolan ja Tiina Nopolan kirjoittama *Risto Räppääjä ja kuuluisa Kamilla* –kirja kertoo Riston hiihtoloman tapahtumista. Hänen paras ystävänsä Nelli on mummolassa kylässä eikä Ristolla ole ketään kaveria. Niinpä Ristolla on tylsää ja yksinäistä ja hänen tätinsä Rauha yrittää auttaa etsimällä hänelle kaveria. Sitten Rauha huomaa televisiossa vanhat luokkakaverinsa ja heidän lapsitähti tyttärensä. Rauha soittaa heille ja pian lapsitähti Kamilla tulee Räppääjille kylään, koska hänen vanhempansa ovat lähteneet reissuun. Risto ei aluksi pidä Kamillasta, mutta kun Kamilla kidnapataan ja suljetaan kellarin häkkivarastoon, jottei hän pääsisi laulukilpailuun, Risto on yhdessä mummolastaan palanneen Nellin kanssa heti valmis auttamaan Kamillaa. Risto ja Nelli saavat Kamillan pelastettua ja tämä pääsee lopulta kuitenkin laulukilpailuun. Hänen esityksensä on tosin vaihtunut niin että hänen uusilla ystävillään Nellillä ja Ristollakin on siinä osuutensa.

Kirjassa ei ole kovin selkeitä perinteisiä sukupuolirooleja. Ainoastaan muutama henkilö on selkeästi niiden mukainen, Riston täti Rauha, joka ei kuitenkaan ole mikään perinteinen äitihahmo, sekä Kamilla, joka on hyvin perinteisen sukupuoliroolin

mukainen tyttö. Toisaalta taas muutama henkilö on hyvin kaukana perinteisistä sukupuolirooleista. Ainoa kirjassa esiintyvä pariskunta koostuu vahvasta kunnianhimoisesta Birgitta Puumalaisesta ja hänen ohjailemastaan, hurjastelusta ja vapaudesta haaveilevasta Pasi-Pekka Puumalaisesta.

Aino Havukaisen ja Sami Toivosen kirjoittama kirja Tatu ja Patu Helsingissä kertoo kahdesta vauhdikkaasta ja huimapäisestä pojasta jotka seikkailevat maamme pääkaupungissa. Tatu ja Patu ovat tulleet Helsinkiin tapaamaan serkkuaan Joria, joka on hyvin kiireinen jäätelöyrittäjä. Tatu ja Patu yrittävät pysyä Jorin kannoilla ja etsivät häntä muun muassa Olympiastadionilta ja Korkeasaaresta. Pojat joutuvat kirjan aikana outoihin ja hassuihin tilanteisiin.

Tatu ja Patu kirjoista selkeitä sukupuolirooleja on havaittavissa melko vähän, mutta on kuitenkin joitakin asioita jotka voidaan ajatella liittyvän sukupuolirooleihin. Tatulla ja Patulla molemmilla on melko tyypilliset pojan roolit, koska yleistävän sukupuolijaottelun mukaan pojat ovat reippaita, rohkeita ja itsenäisiä. Toisaalta taas Tatun ja Patun pukeutuminen ei ole tämän sukupuolijaottelun mukaista, koska toisella pojista on vaaleanpunaiset silmälasit päässään ja vaaleanpunainen liitetään feminiinisyyteen (Ylitapio-Mäntylä 2012, 25).

5.3 Opinnäytetyön vaiheet

Opinnäytetyön noustessa opinnoissamme ensimmäistä kertaa esille, kumpikin meistä ajatteli haluavansa tehdä sen parityönä. Päätimme jo kolmannen opiskeluvuoden alussa, että teemme opinnäytetyömme yhdessä. Tämä tuntui luontevalta, koska olemme tehneet opiskelun aikana paljon tehtäviä parityönä ja työskentelytapamme sopivat hyvin yhteen. Hyviä puolia parityöskentelyssä on paljon, silloin kun työskentely yhteen on sujuvaa. Parityöskentelyssä käytettävissä on kahden ihmisen mielipiteet asioihin sekä molempien tiedot ja taidot. Haasteena voi olla aikataulujen yhteensovittaminen ja parityöskentelyssä tarvittavien kompromissien tekeminen.

Aihe oli pitkään hukassa, vaikka pyörittelimmekin hyvin monenlaisia ideoita mielessämme. Molemmat tiesivät haluavansa lastentarhanopettajan pätevyyden ja tämä olikin ainoa opinnäytetyön aihetta rajaava asia tässä vaiheessa. Eräällä kurssilla opettaja kertoi opinnäytetyöstä jonka aiheena oli kurittaminen lastenkirjoissa ja siitä saimme kipinän tehdä opinnäytetyön lastenkirjoista. Pitkään mietimme miten rakennamme lastenkirjoista opinnäytetyön ja ensin ajattelimme tutkia niissä olevia sisarussuhteita, mutta päädyimme kuitenkin lopulta sukupuoliroolien käsittelemiseen.

Päätettyämme opinnäytetyömme aiheen, emme kuitenkaan saaneet työtä aloitettua kovinkaan pian. Vähän ennen kesäloman alkamista kirjoitimme tutkimussuunnitelman ja päätimme, että aloitamme opinnäytetyön elokuun alussa. Yksi niistä päätöksistä jotka teimme heti alkuun, oli se minkä vuosien lastenkirjoja analysoimme. Päädyimme 1940–1950- ja 2000-lukuun. Sotien jälkeiset vuosikymmenet kiinnostivat meitä, koska huomasimme että silloin oli syntynyt monta lastenkirjallisuuden klassikkoa ja sotien päättyminen toi ison murroksen Suomeen. Valitsimme sekä 1940- että 1950-luvut, koska ne yhdistettiin monessa lähteessä yhteen sotien jälkeisiksi vuosikymmeniksi. Valitsimme 2000-luvun siksi, koska se on nykypäivää lähin kokonainen vuosikymmen. Ennen kesälomalle lähtöä kyselimme Suomen Kustannusyhdistykseltä sekä eri kirjastoista ja kustantamoista tilastotietoa suosituimmista lastenkirjoista opinnäytetyötämme varten. Emme kuitenkaan saaneet mistään tarvittavaa tietoa ja näin kirjojen valitseminen jäi elokuulle 2014.

Aloitimme opinnäytetyön elokuussa kirjoittamalla aiheeseen liittyvää teoriaa, jonka jälkeen valitsimme tutkittavat lastenkirjat. Päätimme valita kirjat niin, että 1940–1950-luvun kirjoista valitsimme ne mitkä mainittiin usein sen ajan tärkeiksi lastenkirjoiksi eri lastenkirjallisuuden historiasta kertovissa teoksissa ja internet-lähteissä. Valikoimme 2000-luvun kirjat Kirjakauppaliiton internet-sivuilla olevista tilastoista, joihin on kerätty vuosien 2007–2014 jokaisen kuukauden kymmenen ostetuinta kirjaa. Näistä tilastoista poimimme suomalaisten kirjailijoiden 2000-luvulla kirjoittamat kirjat, joista jätimme pois runo-, vitsi-, laulu-, opas- ja luontokirjat sekä selkeästi nuorille tarkoitettut kirjat. Lisäksi kriteerinä oli se, että kirjan täytyy kertoa nykyajasta. Jäljelle jääneistä valitsimme niiden kirjailijoiden kirjat, joilla on ollut useita suosittuja teoksia tilastoissa monen vuoden ajan. Tällä perusteella löysimme sellaiset kirjat joita luetaan varmasti paljon. Kirjoja valikoitui viisi molemmilta ajanjaksoilta, ajattelimme tämän määrän olevan riittävä, jotta saamme tarpeeksi kattavan kuvan näiden ajanjaksojen kirjoista. Meillähän ei kuitenkaan ole tarkoitus saada aikaan tilastollisia säännönmukaisuuksia tai kaikkiin kirjoihin yleistettäviä sääntöjä.

Luimme kirjat läpi tehden niistä samalla muistiinpanoja. Kirjoitimme ylös kaikki ne asiat, jotka mielestämme liittyivät sukupuolirooleihin, esimerkiksi kirjojen henkilöiden piirteitä ja käyttäytymistä. Kirjoitimme muistiinpanot ensin tekstimuotoon, kokosimme kustakin henkilöstä kaikki keräämämme asiat yhteen ja sijoitimme hänet taulukkoon, jonka ääripäät ovat feminiininen ja maskuliininen. Sekä opinnäytetyössä käyttämämme teoriatieto että oma tulkintamme vaikuttivat siihen, mihin kohtaan taulukkoa kukin henkilö sijoittui. Esimerkiksi henkilö jolla oli hallitsevina piirteinä feminiinisenä pidettäviä ominaisuuksia kuten äidillisyyttä, kodin- ja lastenhoitoa tai herkkyys, sijoittui taulukossa feminiiniseksi. Yksittäisten kerättyjen piirteiden lisäksi henkilön kokonaiskuva vaikutti sijoittumiseen. Taulukkoja on neljä, 1940–1950-lukujen ja 2000-luvun kirjojen henkilöt ovat omissa taulukoissaan ja lisäksi miespuoliset ja naispuoliset henkilöt ovat eroteltu omiin taulukoihin. Taulukoissa jaottelimme heidät vielä niin, että tytöt ja naiset sekä pojat ja miehet ovat erillä rivillä. Jaoimme henkilöt näin, koska tarkoituksenamme on tutkia miten sukupuoliroolit ovat muuttuneet ja näin ne ovat selkeästi esillä.

Tämän jälkeen laskimme kuinka iso osa kunkin rivin henkilöistä sijoittui mihinkin lokeroon, esimerkiksi kuinka iso osa miehistä sijoittui vaikkapa lokeroon yksi. Nämä prosentit näkyvät taulukoissa. Keräsimme kunkin lokeron jäsenten kaikki piirteet ja

heitä kuvaavat sanat yhteen ja valikoimme niistä jokaisen henkilön keskeiset asiat sekä sellaiset jotka sopivat moneen henkilöön. Kirjoitimme valikoidut asiat lokeroihin jotka ovat siis tyyppiesimerkkejä tutkimistamme lastenkirjojen henkilöistä. Taulukoiden perään avasimme tarkemmin miten ne on muodostettu ja perustelimme valintojamme. Vertailimme myös keskenään 1940–1950-lukujen ja 2000-luvun henkilöiden sukupuolirooleja.

feminiinisiä. Ne naiset jotka sijoituivat neljanteen lokeroon, ovat sekä feminiinisiä että maskuliinisia, mutta feminiinisyys on selvästi vahvempi. He ovat esimerkiksi itsenäisiä, joka liitetään maskuliinisuuteen, mutta samalla hieman yksinkertaisia ja kieroilevia jotka puolestaan liitetään feminiinisyteen. Kolmanteen lokeroon sijoittuvat naiset ovat joko piirteiltään sellaisia, ettei heistä voi sanoa ovatko he maskuliinisia vai feminiinisiä, tai näitä piirteitä on heillä yhtä paljon. Naisissa on muutama vahva poikkeus, jotka sijoituivat ensimmäiseen lokeroon. Sijoitimme heidät maskuliinisiksi, koska he ovat voimakkaita ja hallitsevia, eikä heillä ole feminiinisiä piirteitä. Toiseen lokeroon ei sijoittunut yhtään naista.

Kaikki 1940–1950-lukujen kirjoissa esiintyvät tytöt sijoituivat taulukon feminiiniselle puolelle. Suurin osa heistä kuuluu viidenteen lokeroon. He ovat esimerkiksi kauniita, suloisia, poikia heikompia sekä positiivisia ja he pitävät ulkonäöstään huolta. Nämä ominaisuudet liitetään usein feminiinisyteen. Heillä on muitakin piirteitä, mutta heidän kokonaiskuvansa on selkeän feminiininen. Yhdellä heistä on kuitenkin muutama maskuliininen piirre, kuten reippaus ja itsenäisyys, siksi hän sijoittui neljanteen lokeroon.

Ujo Elvis – kirjan Eppu kuuluisi pelkkien taulukossa olevien piirteiden perusteella viidenteen lokeroon, mutta hänen kokonaiskuvaansa liittyy kuitenkin vähän maskuliinisuutta sillä hän harrastaa kalastamista ja uhoaa itseksensä.

Ainoa ryhmä, joka on jakautunut kaikkiin viiteen lokeroon, on 2000-luvun kirjojen pojat. Maskuliiniselle puolelle sijoittuneita on kuitenkin enemmän. Ensimmäiseen lokeroon sijoittuneet ovat keskenään hyvin erilaisia, toinen heistä on urheilullinen, kun taas toinen oman koululuokkansa älykkö. Toiseen lokeroon sijoittuneet pojat ovat melko maskuliinisia, he ovat reippaita ja vilkkaita poikia, mutta monella on myös jokin selkeä feminiininen piirre. Esimerkiksi yksi pojista tanssii balettia ja toisella on vaaleanpunaiset silmälasit. Kolmannen lokeron henkilöitä ei voida määrittellä feminiinisiksi tai maskuliinisiksi heidän piirteidensä tai kokonaiskuvansa perusteella. Neljännen lokeron ainut poika on tässä kohdassa siksi, että hänellä on paljon feminiinisiksi luokiteltuja piirteitä kuten pelokkuus ja pienikokoisuus. Tietyissä seurassa tämä poika kuitenkin saattaa olla hyvinkin reipas. Yksi poika sijoittui viidenteen lokeroon, koska hänellä on paljon feminiinejä piirteitä, kuten tunteikkaus ja epävarmuus.

6.2 Uusien ja vanhojen kirjojen vertailua

Laskimme tutkimistamme lastenkirjoista kuinka iso osa henkilöistä on miehiä ja kuinka iso osa naisia. Otimme laskuihin mukaan sellaiset henkilöt joita kuvailtiin ainakin vähän ja jotka ovat mukana tyypittelyssä. Tyypittelyssä mukana olevista 1940–1950-lukujen kirjojen henkilöistä 44,4 % on naispuolisia ja 55,6 % miespuolisia. Naispuolisia 2000-luvun kirjoissa on 48,3 % ja miespuolisia 51,7 %. Vanhoista kirjoista 20 %:ssa päähenkilönä on tyttö, 40 %:ssa poika ja 40 %:ssa sekä tyttö, että poika. Uusissa kirjoissa 20 %:ssa päähenkilönä on tyttö ja 80 %:ssa poika. Yllättävää tässä mielestämme on, että vanhoissa kirjoissa on useammin tyttö päähenkilönä kuin uusissa kirjoissa.

Neljässä 1940–1950-lukujen kirjassa on mustavalkoisia kuvia. Pessi ja Illusia – kirjassa kuvat ovat luontoaiheisia valokuvamaisia kuvia, joita emme voineet hyödyntää analyysissämme. Muumipeikko ja pyrstötähti, Tirlittan ja Pommorommo – kirjoissa

kuvat ovat henkilöitä ja tapahtumia esittäviä, mutta niistä ei saanut mitään sellaista irti mitä tekstistä ei olisi voinut saada. Kuinka-Kum-Maa on kaikkialla – kirjassa ei ole kuvia ollenkaan. Kolmessa 2000-luvun kirjassa on värikuvia ja yhdessä mustavalkoisia kuvia. Tatu ja Patu Helsingissä sekä Ujo Elvis – kirjoissa kuvilla on suuri merkitys analyysin kannalta. Risto Räppääjä ja kuuluisa Kamilla – kirjasta saimme kerättyä muutaman sellaisen sukupuolirooleihin liittyvän huomion kuvista joita ei olisi voinut tehdä pelkän tekstin perusteella. Salapoliisi Konsta – kirjan mustavalkoisista kuvista ei voinut saada mitään lisättävää tekstin lisäksi analyysiin. Ella ja jättipotti – kirjassa ei ole kuvia ollenkaan.

Eroavaisuuksia 1940- ja 1950-lukujen sekä 2000-luvun kirjojen välillä on paljon. Vanhoissa kirjoissa on enemmän henkilöitä kuin uusissa kirjoissa. Uusissa kirjoissa on enemmän lapsia kuin aikuisia ja vanhoissa kirjoissa päinvastoin. Myös henkilöiden kuvaamisen tapa on erilainen, vanhemmissa kirjoissa henkilöitä kuvaillaan usein hyvinkin tarkkaan. Esimerkiksi Pessi ja Illusia – kirjassa Illusia kuvataan kauniiksi, siroksi, rusoposkiseksi tytöksi, jolla on suuret silmät ja vieno ääni. Illusia on luonteeltaan puhelias, välitön, herkkä ja tunteellinen. Uusissa kirjoissa henkilöitä kuvaillaan huomattavasti vähemmän kuin vanhoissa kirjoissa. Vanhoissa kirjoissa henkilöt ovat enemmän toistensa kaltaisia. Esimerkiksi taulukoissamme samoihin lokeroihin sijoitetut ovat yleensä aika samantyyppisiä. Uusissa kirjoissa henkilöt ovat vähemmän samanlaisia ja saman lokeron kaikki henkilöt ovat usein aivan erilaisia. Esimerkiksi vanhojen kirjojen naisista viidenteen lokeroon sijoittuneista suurin osa oli äidillisiä, lapsiaan hoitavia, perinteisiä naisten töitä tekeviä naisia. Samaan lokeroon sijoittuneet uusien kirjojen naiset puolestaan olivat keskenään aivan erilaisia, eikä uusissa kirjoissa kuvattu yhtäkään tällaista perinteistä äidillistä äitiä tai naista.

6.3 Yhteenveto

Naispuolisista 1940–1950-lukujen kirjoissa olevista henkilöistä taulukon feminiiniselle puolelle sijoittui 79,2 %, keskelle 12,5 % ja maskuliiniselle puolelle 8,3 %. Naispuolisista 2000-luvun kirjojen henkilöistä taulukon feminiiniselle puolelle sijoittui 57,1 %, keskelle 28,6 % ja maskuliiniselle puolelle 14,3 %. Mielestämme tämä tulos on yllättävän tasainen, koska odotimme että uusien ja vanhojen kirjojen välillä olisi ollut

suurempi ero. Vaikka erot näyttävät lukuina melko pieniltä, kuitenkin siinä millaista esimerkiksi feminiinisyys on vanhoissa tai uusissa kirjoissa, on suuria eroja.

Uusien ja vanhojen kirjojen naisten sukupuoliroolien selkeimmät erot ovat havaittavissa feminiiniseen lokeroon sijoittuvissa naisissa sekä äidin roolissa. Sotien jälkeen äidin tehtävänä oli lapsien synnyttäminen ja kasvattaminen. Äidin tehtävänä oli myös pitää huolta kodista, jotta aviomies ja lapset olisivat siellä onnellisia ja perhe olisi tasapainoinen ja ehjä. (Hytönen & Rantanen 2013, 160.) Tämä sotien jälkeinen käsitys naisen roolista näkyy myös tutkimissamme kirjoissa. Vanhoissa kirjoissa naiset ovat lähes poikkeuksetta äidillisiä ja lapsiaan hoivaavia. Useassa kirjassa naiset myös laittavat ruokaa ja hoitavat kotia. Esimerkiksi Muumipeikko ja pyrstötähti-kirjan Muumimammalla on hyvin perinteinen naisen ja äidin rooli, hän laittaa ruokaa ja ruokkii lapset, paikkaa vaatteita ja tekee yleensäkin kaikki arjen pyörittämiseen liittyvät asiat. Hän on se joka huolehtii siitä, että lapset ovat syöneet ja pukeutuneet säähän sopivasti. Muumimamma antaa myös lapsille turvaa ja huolenpitoa. Vanhojen kirjojen naiset joilla kerrotaan olevan lapsia, sijoittuivat taulukossa feminiiniselle puolelle. Uusissa kirjoissa taas naiset joilla on lapsia, sijoittuivat sekä feminiiniselle että maskuliiniselle puolelle. Nämä äidit ovat keskenään hyvin erilaisia.

Kaikki tytöt 1940–1950-lukujen kirjoista sijoittuivat taulukon feminiiniselle puolelle, kun taas 2000-luvun kirjoista tyttöjä on myös maskuliinisella puolella ja taulukon keskellä. Vanhojen ja uusien kirjojen tytöt eroavat toisistaan melko vähän. Molemmilta ajanjaksoilta löytyy sieviä, kilttejä ja hyväkäytöksisiä tyttöjä sekä vahvoja ja fiksuja tyttöjä. Molemmissa on myös reippaita ja rohkeita tyttöjä joista osa on seikkailijoita. Esimerkkinä vanhoista kirjoista on Tirlittan. Hän on utelias, reipas ja sanavalmis tyttö joka kulkee määrätietoisesti eteenpäin, tuli eteen mitä tahansa. Hän on myös tunteellinen, herkkä ja nenäkäs. Tirlittan on hyvin pärjäävä ja hän seikkailee koko kirjan ajan yksin. Uusista kirjoista esimerkkinä on Salapoliisi Konsta – kirjan Siiri, joka on vahva, tomera ja paljon äänessä. Siiri pärjää Konstalle ja muille pojille. Vanhoissa kirjoissa silmiin pistävää on tunteellisuus ja ulkonäöstä huolehtiminen, myös tyttöjen ulkonäköä ja olemusta kuvattiin paljon.

Yksi selvä ero kirjojen välillä on vanhoissa kirjoissa vahvojen poikien pelastamat heikommat tytöt. Joissakin se on enemmän esillä, toisissa vain pieni yksityiskohta joissain tilanteissa. Esimerkiksi Kuinka-Kum-Maa on kaikkialla – kirjassa Lilaloo on

surullinen siitä, ettei hänelle ole riittänyt prinssiä joten Pau piirtää hänelle sellaisen. Paun piirtämä Prinssi Hassun-Hauska pelastaa sitten Lilaloon rosvojoukon kynsistä. Pommorommo - kirjassa taas kaksoiset Matti ja Tytti seikkailevat yöllä suolla ja Matti auttaa peloissaan olevaa Tyttiä vaikeissa kohdissa. Uusissa kirjoissa taas vain Risto Räppääjä ja kuuluisa Kamilla – kirjassa Kamilla pelastetaan kellarin häkkivarastosta ja siinäkin pelastajana toimii Nelli ja Risto eli Kamillan kaksi kaveria. Vanhoissa kirjoissa lasten elämä on välillä vaarallista ja pelissä voi olla lasten henki, monesti tämä poikien ritarillinen pelastaminen liittyy nimenomaan näihin kohtiin. Yhdessäkään tutkimassamme kirjassa tytöt eivät pelastaneet poikia.

Miespuolisista 1940–1950-lukujen kirjojen henkilöistä 83,3 % sijoittui taulukon maskuliiniselle puolelle, 13,3 % keskelle ja 3,3 % feminiiniselle puolelle. Miespuolisista 2000-luvun kirjojen henkilöistä 40 % sijoittui taulukon maskuliiniselle puolelle, 40 % keskelle ja 20 % feminiiniselle puolelle. Miesten erot uusien ja vanhojen kirjojen välillä ovat huomattavasti selkeämpiä kuin naisilla. Nämä suuret erot tulivat ilmi jo kirjoja lukiessa.

Uusissa kirjoissa miehiä on paljon vähemmän kuin vanhoissa ja siksi niiden vertaileminen on haasteellista. Uusien kirjojen miesten vähäisyydestä huolimatta miesten väliltä on löydettävissä selkeä ero. Vanhoissa kirjoissa suurin osa miehistä sijoittui maskuliiniselle puolelle taulukkoa, kun taas uusissa kirjoissa sinne ei sijoittunut yhtäkään miestä. Uusien kirjojen miehet ovat melko kaukana perinteisen miehen roolista. Miehet ovat kilttejä ja heistä naimisissa olevat ovat vaimonsa ohjailemia. Esimerkiksi Ella ja jättipotti – kirjan opettaja on lasten mielestä vähän omituinen, mutta mukava ja heille tärkeä. Opettajalle sattuu välillä kummelluksia. Opettajan vaimo on miestänsä järkevempi ja usein hän neuvoo ja rauhoittelee miestänsä kuin lasta. Lisäksi osa miehistä on arkoja ja uteliaita.

Vanhojen kirjojen miehet muodostavat kolme ryhmää ja melkein jokainen mies sijoittui niistä johonkin. Ensimmäinen tyypillinen vanhojen kirjojen mies on ”miesten töitä” tekevä isähahmo, joka ei osallistu ”naisten töihin”. Esimerkiksi Muumipeikko ja pyrstötähti – kirjan Muumipapalla on perinteinen miehen rooli eikä hän osallistu niin sanottuihin naisten töihin, vaan tekee perinteisiä miesten juttuja. Muumipappa korjaa rikki menneen sillan ja vie perheensä turvaan pyrstötähdeltä, mutta muuten hän lähinnä kirjoittelee tarinoitaan eikä häntä saa häiritä silloin. Toinen tyypillinen vanhojen

kirjojen mies on itsenäinen, perheetön ja vahva. Esimerkiksi Pommorommo – kirjan SE on iso, karvainen, karski mies joka tykkää puuhaila kirjan päähenkilöiden Martin ja Tytin kanssa. SE on hyvä käytännön töissä, kuten halkojen hakkaamisessa, nuotion tekemisessä ja soutamisessa ja opettaa toisinaan näitä taitoja kaksosillekin. Kolmas tyypillinen mies kirjoissa on ”pahis”, joka on pelätty ja ilkeä. Esimerkiksi Pessi ja Illusia – kirjan Martens on tulinen, sisarussarjansa voimakkain, notkea, nopea, itsetietoinen lumikko, joka tuntee kerran heikkoutta, eikä voi sietää sitä. Häntä kutsutaan myös valkoiseksi kuolemaksi ja kaikki pelkäävät häntä, koska hän tappaa itseään heikompia.

Pojat 1940–1950-lukujen kirjoista sijoittuivat yhtä lukuun ottamatta taulukon ensimmäiseen lokeroon eli he ovat maskuliinisia. Uusissa kirjoissa pojat sijoittuivat jokaiseen viiteen lokeroon. Vanhojen ja uusien kirjojen pojat ovat keskenään erilaisia, vanhojen kirjojen maskuliinisessa lokerossa olevilla pojilla on perinteinen pojan rooli. Heiltä löytyy esimerkiksi sellaisia piirteitä kuin reippaus, ritarillisuus ja rohkeus. Hyvä esimerkki tällaisesta perinteisestä pojasta on, Kuinka-Kum-Maa on kaikkialla – kirjan Pau, joka on utelias, reipas ja vähän arka pieni poika. Hän hyppää innoissaan mielikuvitusseikkailuun ja hänestä kehkeytyy rohkea ja nokkela salapoliisi. Vanhojen kirjojen yksi poika eroaa muista selkeästi. Hän on Muumipeikko ja pyrstötähti – kirjan Nipsu, joka on pelokas ja arka olento. Nipsu janoaa seikkailua, mutta jos jotain jännittävää tai vaarallista tulee eteen, hän pakenee. Nipsu on myös ahne kaikelle arvokkaalle ja joutuu sen vuoksi usein vaikeuksiin.

Uusissa kirjoissa pojat ovat keskenään hyvin erilaisia ja he myös eroavat vanhojen kirjojen pojista paljon. Ainoastaan Tatu ja Patu Helsingissä – kirjan Tatulla ja Patulla on jotain yhteistä vanhojen kirjojen poikien kanssa. Tatu ja Patu ovat vilkkaita, reippaita, rohkeita ja itsenäisiä poikia. Uusien kirjojen pojilla on sellaisia piirteitä joita vanhojen kirjojen pojilta ei löydy. Esimerkiksi Ella ja jättipotti – kirjan Tuukka on koulussa hyvin pärjäävä pohdiskelija ja Samppa on luokan itkupilli, joka pukeutuu usein Batmaniksi. Sampalle sattuu myös kaiken aikaa kummelluksia.

7 POHDINTA

Olemme tehneet opinnäytetyötä melko nopealla tahdilla. Koemme että teimme hyvän aiheen valinnan, koska mielenkiintomme työtä kohtaan säilyi korkealla koko prosessin ajan. Parityöskentely sujui meillä hyvin, ajatuksemme täydensivät toisiaan ja löysimme riittävästi yhteistä aikaa opinnäytetyön tekemiseen. Saimme myös hyvää ohjausta ja hyviä neuvoja ohjaajiltamme. Opinnäytetyömme eteni jouhevasti aloitettuumme varsinaisen työn elokuussa 2014, eikä meillä tullut pitkiä taukoja työskentelyyn. Koimme lastenkirjojen lukemisen antoisana ja se olikin yksi mukavimmista vaiheista opinnäytetyön tekemisessä.

Koemme että opimme opinnäytetyötä tehdessämme paljon. Olemme molemmat lukeneet ja kuulleet paljon satuja ja tarinoita, mutta ensimmäistä kertaa pysähdyimme miettimään kunnolla mitä ne sisältävät ja perehdyimme niihin tarkemmin. Tämä oli kiinnostavaa ja hyvin opettavaista, sekä herätti meissä paljon ajatuksia. Koemme edelleen, että lapsille lukeminen on tärkeää ja lasta kehittävää. Huomasimme opinnäytetyötä tehdessämme, että kasvattajan rooli on tärkeä tarinoita ja satuja luettaessa, koska hän voi niiden välityksellä vaikuttaa lapseen. Sen lisäksi, että kasvattaja miettii mitä lapselle lukee ja lukemisen välityksellä opettaa, on tärkeää myös keskustella lapsen kanssa sadun herättämistä ajatuksista. Opinnäytetyön tekeminen antoi meille eväitä tulevaisuuteen mahdollisia uusia tutkimuksia varten, sitä tehdessä meille selvisi, mitä vaiheita ja asioita prosessiin sisältyy.

Pyrimme koko opinnäytetyöprosessin ajan toimimaan eettisesti. Kiinnitimme huomiota erityisesti siihen, että kaikki mahdollinen sukupuolirooleihin liittyvä tuli poimituksi aineistosta sekä tutkimme ja analysoimme aineistoa mahdollisimman tarkasti. Huolehdimme siitä, että tekstistä tulee ilmi kenen ajatuksia missäkin kohdassa esiintyy. Siitä millaisia sukupuoliroolit ovat, ei ole yhtä oikeaa vastausta vaan jokaisella on oma käsityksensä miehen ja naisen sekä pojan ja tytön rooleista. Tämä mietitytti meitä opinnäytetyötä tehdessämme, mutta päädyimme siihen, että voimme muodostaa teoriataustasta ja omista käsityksistämme pohjan sille miten lastenkirjojen henkilöiden sukupuolirooleja analysoimme. Opinnäytetyön lukijan on hyvä tiedostaa tämä luotettavuutta arvioidessaan.

Mielestämme opinnäytetyötä voi hyödyntää kaikki lapsia kasvattavat ja lapsista tai lastenkirjoista kiinnostuneet. Työmme antaa tietoa sukupuolirooleista, lastenkirjallisuudesta sekä kirjojen vaikutuksesta lapseen. Opinnäytetyömme herättää pohtimaan lastenkirjallisuutta ja sen sisältöä tarkemmin. Se selittää myös kirjojen lukijoille miten ja miksi uudet ja vanhat kirjat eroavat toisistaan, lastenkirjathan toimivat aikansa kuvastimena.

Lastenkirjoista nousi esiin monenlaisia teoriataustaa tukevia asioita, kuten useissa 1940-1950-lukujen kirjoissa esiintyvä äidin rooli, joka vastasi sen ajan käsitystä äidin roolista. Myös isän rooli ”miesten töitä” tekevänä ja vähemmän lapsia ja kotia hoitavana henkilönä vastasi teoriaa. Uusissa kirjoissa teoriaa tuki esimerkiksi se, että niissä kuvattiin monenlaisia perheitä. Teoriasta poikkeavia asioitakin nousi esiin. Esimerkiksi muutamilla kirjojen henkilöistä oli hyvinkin erilainen rooli kuin yleensä hänen sukupuoleltaan odotetaan.

Opinnäytetyötä tehdessämme nousi ajatuksiimme mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe. Yhteistyössä lasten kanssa voisi olla mielenkiintoinen tehdä tutkimus siitä, mitä ajatuksia kirjat herättävät heissä, kun henkilöiden sukupuolta vaihdetaan heidän tietämättään. Esimerkiksi Muumipeikko ja pyrstötähti- kirjan voisi lukea siten, että Muumipeikko olisikin Niiskuneiti ja päinvastoin. Sadun lukemisen jälkeen lapsen kanssa keskusteltaisiin siitä, mitä ajatuksia satu herätti ja oliko sadussa hänen mielestään jotain erikoista.

LÄHTEET

- Anttila, Pirkko 1998. Sisällönanalyysi. Hakupäivä 11.9.2014.
<http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/01_tutkimusprosessi/02_tutkimisen_taito_ja_tiedon_hankinta/09_tutkimusmenetelmat/30_sisallanalyysi?tree:D=167622;167840&tree:selres=167905&hrpDelimChar=&parentCount=3&type=7>
- Anttila, Raija & Eronen, Sanna & Kallio, Minka & Kanninen, Katri & Kauppinen, Laura & Paavilainen, Petri & Salo, Saara 2005. *Persoonaa 2 Kehityopsykologia*. Helsinki: Edita
- Bailey, Ajay & Hennink, Monique & Hutter, Inge 2011. *Qualitative research methods*. London: SAGE.
- Dunderfelt, Tony 1996. *Naisen ja Miehen maailma. Miten opin ymmärtämään toista sukupuolta*. Vantaa: Dialogia Oy.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2003. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Gummerus.
- Havukainen, Aino & Toivonen, Sami 2003. *Tatun ja Patu Helsingissä*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Heikkilä-Halttunen, Päivi 2003. 1940- ja 1950-luvun klassikot. Teoksessa Grunn, Karl & Huhtala, Liisi & Laukka, Maria & Loivamaa Ismo (toim.). *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*. Hämeenlinna: Tammi. Sivut 166-176.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hytönen, Kirsi-Maria 2013. *Esiliinat, ohrapuuro ja käsityötunnit. Koulut jälleenrakennuskaudella*. Teoksessa Hytönen, Kirsi-Maria & Rantanen, Keijo (toim.). *Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy
- Hytönen, Kirsi-Maria & Rantanen, Keijo 2013. *Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Huuska, Maarit & Karvinen, Marita 2012. *Persoonaa on aina enemmän kuin sukupuoli*. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä, Outi (toim.). *Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta työille ja pojille*. Jyväskylä: PS-kustannus. Sivu 33.
- Jankama, Hilppa 2004. *Pojat saa mutta tyttöjen kuuluu*. Opettajien kirjoituksia sukupuolen merkityksestä koulussa. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Jansson, Tove 1946. *Muumipeikko ja pyrstötähti*. Porvoo: WSOY.
- Jokinen, Arto 2000. *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Vammala: Tampere University Press.
- Jyväskylän yliopisto. Tyypittely. Hakupäivä 28.8.2014.
<<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/tyypittely>>
- Kallioniemi, Tuula 2008. *Salapoliisi Konsta*. Helsinki: Otava.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2004. *Temperamentti -ihmisen yksilöllisyys-*. Helsinki: WSOY
- Kemppinen, Pertti 2003. *Lasten tarinoiden maailmat*. Vantaa: Kannustusvalmennus P. & K. Oy.
- Kurenniemi, Marjartta 1954. *Kuinka-Kum-Maa on kaikkialla*. Helsinki: Tammi.
- Lappalainen, Irja 1979. *Suomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus*. Espoo: Weilin+Göös
- Lehtonen, Mikko 1995. *Pikku jättiläisiä*. Tampere: Vastapaino
- Miettinen, Anneli 2008. *Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo. Palkattoman työn jakamiseen liittyvät käytännöt ja asenteet Suomessa*. Helsinki: Väestöliitto.

- Naisasialiitto Unioni ry. Lisää aiheesta tarinoita lapsille – kenen ehdoilla? Hakupäivä 11.9.2014.
 <<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/kieli-ja-vuorovaikutus/tarinoita-lapsille-kenen-ehdoilla/lisaa-aiheesta-tarinoita-lapsille-kenen-ehdoilla/>>
- Paajanen, Pirjo 2001. Lapsen vapaa-aika huoltajan silmin. Helsinki: Väestöliitto.
- Parvela, Timo 2009. Ella ja jättipotti. Helsinki: Tammi.
- Pohjola, Anneli 2007. Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Saari, Erkki & Viinamäki, Leena (toim.). Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi. Sivut 11-31.
- Rastas, Anna 2012. Johdanto. Kirjoja kaikille lapsille! Teoksessa Rastas, Anna (toim.). Kaikille lapsille. Lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Sivut 7-23.
- Rotkirch, Anna 2008. Esipuhe. Teoksessa Miettinen, Anneli. Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo. Palkattoman työn jakamiseen liittyvät käytännöt ja asenteet Suomessa. Helsinki: Väestöliitto. Sivu 5.
- Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2014. Kotihoidontuki. Hakupäivä 4.9.2014.
 <<http://www.stm.fi/kotihoidontuki>>
- Suojala, Marja 2001. Taidesatu elää ajassa ja ajattomana. Teoksessa Suojala, Marja & Karjalainen, Maija (toim.). Avaa lastenkirja! Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön. Hämeenlinna: Lasten Keskus. Sivut 30-55.
- Suomen Setlementtiliitto ry 2011-2013. Sukupuolisensitiivisyys. Hakupäivä 27.5.2014.
 <www.setlementti.fi/tyttotyö/sukupuolisensitiivisyys/>
- Yle 2010. Lue lapselle. Hakupäivä 10.9.2014.
 <<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2010/12/09/lue-lapselle>>
- Ylitapio-Mäntylä, Outi 2012. Esipuhe. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä, Outi (toim.). Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus. Sivu 9.
- Ylitapio-Mäntylä, Outi 2012. Sukupuolittuneet käytännöt varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä, Outi (toim.). Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus. Sivut 15-26.